

2013

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

DIPLOMSKANALOGA

DIPLOMSKA NALOGA

TANJA DJUKANOVIĆ

TANJA DJUKANOVIĆ

KOPER, 2013

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT

Diplomska naloga

JAMSTVENA SHEMA REPUBLIKE SLOVENIJE
KOT UKREP ZA REŠEVANJE FINANČNE KRIZE

Tanja Djukanović

Koper, 2013

Mentor: izr. prof. dr. Primož Dolenc

POVZETEK

Leto 2007 je zabeležila kriza, ki je izbruhnila na trgu drugorazrednih hipotekarnih kreditov v Združenih državah Amerike (ZDA) in se je prenesla v Evropsko unijo (EU). Konec leta 2008 je kriza zajela tudi Slovenijo, ki je sprejela vrsto ukrepov za omilitev posledic finančno-gospodarske krize. V prvem delu diplomske naloge je opredeljena finančna kriza in njeni vzroki. V drugem delu diplomskega dela je prikazan vpliv krize na gospodarstvo in bančni sektor EU in Slovenije. V tretjem delu diplomske naloge pa se bomo posvetili ukrepom za omilitev krize, kjer se bomo osredotočili na jamstveno shemo kot pomembnejši ukrep za omilitev kreditnega krča.

Ključne besede: finančna kriza, gospodarstvo, bančni sektor, kreditni krč, jamstvena shema.

SUMMARY

Year 2007 recorded a crisis which broke out on sub-prime loan market in the U.S. and has been transmitted to the EU. At the end of 2008, the crisis hit Slovenia, which adopted a series of measures to mitigate the effects of the financial and economic crisis. First part of the thesis has defined the financial crisis and its causes. Second part of the thesis shows the impact of the crisis on the economy and the banking sector of the EU and Slovenia. The third part of the thesis will focus on measures to mitigate the crisis, especially on guarantee scheme, as the most important measure to mitigate the credit crunch.

Key words: financial crisis, economy, banking sector, credit crunch, guarantee scheme.

UDK:336.59:338.124.4(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
1.1	Opredelitev področja in opis problema	1
1.2	Namen in cilj	2
1.3	Metode raziskave	2
1.4	Omejitve in predpostavke	3
1.5	Kratek pregled vsebine	3
2	Finančna kriza	4
2.1	Opredelitev finančne krize	4
2.2	Vzroki za sedanjo finančno-gospodarsko krizo	5
2.3	Primerjava sedanje gospodarske krize z Veliko depresijo iz leta 1929	8
3	Razsežnosti svetovne finančne in gospodarske krize	11
3.1	Vpliv finančne krize na evropskih tleh	11
3.1.1	Gospodarstvo EU v času recesije	12
3.1.2	Evropski bančni sistem v času recesije	13
3.2	Slovensko gospodarstvo in svetovna finančna gospodarska kriza	13
3.3	Slovenske banke in svetovna finančna gospodarska kriza	16
3.3.1	Slovenski bančni trg	16
3.3.2	Zaostrovanje razmer na bančnem trgu	17
3.4	Težave financiranja slovenskih bank	18
3.5	Kreditni krč in bančno kreditiranje podjetij	19
3.5.1	Zastoj posojilne aktivnosti	20
3.5.2	Dinamika bančnih posojil podjetjem po posameznih dejavnostih	22
3.5.3	Povečanje zadolženosti podjetij	22
3.5.4	Zavarovanje posojil	23
4	Ukrepi zoper svetovno finančno in gospodarsko krizo	25
4.1	Reševanje krize v svetu	25
4.1.1	Sistemske pristop	25
4.1.2	Pravilno zaporedje reševalnih ukrepov	26
4.2	Reševanje krize v Sloveniji	27
4.2.1	Sprejeti ukrepi	29
4.2.2	Glavne strukturne reforme	30
4.3	Ukrepi za preprečevanje kreditnega krča	31
4.3.1	Zakon o jamstveni shemi in zakon o jamstveni shemi za fizične osebe	31
4.3.2	Izvedba jamstvene sheme	33
4.3.3	Analiza in učinkovitost jamstvene sheme	36
4.3.4	Vpliv jamstvene sheme na javne finance	37
5	Sklep	38
	Literatura	41
	Viri	43

PREGLEDNICE

Preglednica 1: Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP in število zaposlenih v bankah.....	16
Preglednica 2: Struktura stanj posojil pri bankah po dejavnostih (v odstotkih).....	22
Preglednica 3: Izdana jamstva po ZJShemFO – po skupinah kreditorejmalcev / za fizične osebe.....	34
Preglednica 4: Izdana jamstva po ZJShemRS – po področju dejavnosti / za pravne osebe ..	35
Preglednica 5: Izdana jamstva po ZJShemRS – po namenu kreditov.....	36
Preglednica 6: Izdana jamstva po ZJShemRS – po bonitetnem razredu kreditorejmalcev	36

SLIKE

Slika 1: Izgube v finančnem sektorju (v milijardah dolarjev, drugo četrletje 2007 do avgusta 2008)	6
Slika 2: Obseg posojil v ZDA (po letih).....	6
Slika 3: Začarani krog nelikvidnosti.....	7
Slika 4: Rast BDP glede na preteklo leto	12
Slika 5: Povprečna gospodarska rast v Sloveniji, EMU in EU	14
Slika 6: Blagovna menjava Slovenije s tujino (medletne stopnje rasti v odstotkih)	14
Slika 7: BDP po četrletjih oz. medletnih stopnjah rasti (v odstotkih).....	15
Slika 8: Realna rast slovenskega BDP po letih (v odstotkih).....	15
Slika 9: Posojilna aktivnost v Sloveniji po sektorjih.....	17
Slika 10: Shematski prikaz vpliva finančne krize na slovenski bančni sistem.....	19
Slika 11: Stanje bančnih kreditov podjetjem ob koncu posameznega leta v Sloveniji (v milijardah evrov).....	20
Slika 12: Medletne stopnje rasti posojil nebančnemu sektorju (v odstotkih).....	21
Slika 13: Delež zamud nad 90 dni v razvrščeni aktivi bank (v odstotkih)	23
Slika 14: Struktura zavarovanj vseh novih kratkoročnih posojil nefinančnim podjetjem (v odstotkih)	24
Slika 15: Struktura zavarovanj vseh novih dolgoročnih posojil nefinančnim podjetjem (v odstotkih)	24
Slika 16: Delež javnega dolga Slovenije, izražena v odstotkih BDP	28
Slika 17: Stopnja brezposelnosti v Sloveniji glede na aktivno prebivalstvo.....	28

1 UVOD

1.1 Opredelitev področja in opis problema

V zadnjih letih je bilo dogajanje na finančnih trgih polno negativnih presenečenj. Globalna finančna kriza dobiva vedno nove razsežnosti. Mnoge države so se znašle v recesiji, saj se je finančna kriza iz področja slabih hipotekarnih posojil razširila na druge finančne trge. Na globalnem trgu je bilo, zaradi hipotekarne in posledično finančne krize, čutiti ogromno škodo. Kriza finančnih trgov se je razvila v največji finančni šok po Veliki depresiji, zato se svetovno gospodarstvo danes sooča z najhujšo recesijo po drugi svetovni vojni.

Hitra rast izvoza ter dober finančni položaj gospodinjstev in podjetij sta bila pokazatelja, da je imelo realno gospodarstvo EU trdne temelje, kar je zbuvalo upanje, da na evropskih tleh ne bo čutiti večjih posledic. Zgodilo pa se je, da so finančni sistemi utrpeli velik in dolgotrajen šok in tako se je v zadnjem četrletju 2008 kriza preselila v realno gospodarstvo. Posledica vsega je bilo težje in dražje pridobivanje novega kapitala za banke na mednarodnih trgih. Zmanjšan obseg izdanih bančnih posojil, ki je posledica zaostrenih razmer na finančnih trgih, je tako vplival na gospodarsko rast evropskih držav.

Začetek krize v Sloveniji seže v september 2008, medtem pa so se prve napovedi o krizi v ZDA pojavile že junija 2007. Slovensko gospodarstvo, ki je zaradi svoje majhnosti usmerjeno v izvoz, je bilo z vstopom v svetovno finančno in gospodarsko krizo bolj občutljivo na spremembe na svetovnih trgih. Tako je na slovensko gospodarstvo zelo slabo vplivalo nedelovanje medbančnega trga v evroobmočju ter upad izvoznega povpraševanja na vseh ključnih slovenskih trgih. Slovenske banke so težko prihajale do virov financiranja, s katerim bi financirale gospodarstvo, saj je na medbančnem trgu vladalo splošno nezaupanje. Slovenske banke so, v primerjavi z bankami po Evropi in ZDA, čutile vpliv finančne krize v manjšem obsegu, saj je slovenski finančni sektor bolj konservativen, poleg tega pa je bil delež naložb na ameriškem finančnem trgu manjši. Zmanjšanje financiranja slovenskih bank iz tujine je posledica povečanega tveganja, pomanjkanja likvidnosti ter nezaupanje na mednarodnem denarnem trgu, kar je prizadelo slovenski finančni sektor.

Vlada in centralne banke pri reševanju finančne krize in z njo povzročenih realnih recesij uporabljajo različne strategije in politike, saj glede nastajanja in reševanja finančne krize ni neke splošno sprejete ekonomske teorije. Za začetek reševanja posledic krize je predvsem pomembno razumevanje narave oziroma izvora krize.

Za ublažitev finančne in gospodarske krize sta bila konec leta 2008 in v začetku leta 2009 sprejeta dva svežnja ukrepov, da bi se stabiliziral finančni sistem in zagotovila sredstva za normalno poslovanje podjetij. Jamstvena shema za podjetja in jamstvena shema za fizične osebe sta bila pomembnejša proti krizni ukrepa, ki sta bila namenjena lažjemu dostopu do

bančnih posojil in likvidnostnih sredstev, izvajala pa sta se preko poslovnih bank. Sredstev ni bilo potrebno zagotoviti takoj na začetku, saj je bila vloga države jamstvena. Ukrepa sta bila preventivne narave, ki naj bi finančnim družbam (predvsem bankam) pripomogla k zagotovitvi dostopa do finančnih sredstev, z namenom nemotenega opravljanja dejavnosti, kot je kreditiranje gospodarstva in gospodinjstev. Vendar banke tudi z jamstvom države niso bile pripravljene financirati gospodarstva, saj je do konca leta 2010 kreditiranje v primerjavi z letom 2008 upadlo. Razlog za nezainteresiranost bank za kreditiranje podjetij s pomočjo jamstva države gre lahko iskati v preveliki birokratizaciji, po drugi strani pa gre lahko za pomanjkanje investicij oziroma kreditni nesposobnosti podjetij. Zagotovo podjetjem s strani države ni bil olajšan dostop do finančnih sredstev. Dejstvo je, da jamstvena shema, ki je obetala, ni dosegla želenih rezultatov.

1.2 Namen in cilj

Namen diplomske naloge je raziskati vzroke in razsežnosti svetovne krize, njen vpliv na gospodarski in bančni sektor ter raziskati načine za ublažitev vpliva svetovne krize.

Cilj diplomske naloge je opredeliti finančno krizo in predstaviti vpliv finančne krize na celotno gospodarstvo in bančništvo. Eden od ciljev diplomske naloge je predstaviti vpliv slabih gospodarskih razmer na bančništvo in posledično na slabšo posojilno aktivnost ter predstaviti ukrepe za odpravo krize in ugotoviti uspešnost ključnih ukrepov za preprečitev kreditnega krča.

1.3 Metode raziskave

Diplomska naloga je metodološko razdeljena na dva dela. Prvi del se nanaša na analizo in interpretacijo sekundarnih virov, kjer so proučevani:

- razni strokovni članki;
- domači in tuji elektronski viri;
- domača in tuja strokovna literatura;
- publikacije Evropske centralne banke (ECB), Banke Slovenije (BS), UMAR-ja;
- podatki Vlade republike Slovenije, Mednarodnega denarnega sklada (IMF), OECD-ja, Eurostat-a, SURS-a.

Drugi del pa se nanaša na analizo in interpretacijo zakonov in uredb. Z njimi je država oblikovala in implementirala ukrepe za premagovanje posledic finančne krize. Opisan je konkreten primer ukrepa z izvedbo in analizo, in sicer gre za jamstveno shemo.

Obdelava podatkov je prikazana tudi preko tabel in slik.

1.4 Omejitve in predpostavke

V diplomski nalogi se bomo omejili na analizo svetovne krize, njenih vzrokov in razsežnosti ter na analizo ukrepov za odpravo krize in uspešnosti ključnih ukrepov za preprečitev kreditnega krča. Splošne omejitve diplomskega dela predstavljajo vsakodnevne nove informacije, ki se nanašajo na temo in tako omejujejo aktualnost podatkov. Prav tako omejitev predstavlja pomanjkanje knjižne literature in omejen dostop do podatkov.

Kljub aktualnosti teme je diplomska naloga vsebinsko osredotočena na stanje v začetni fazi finančne krize, zato je dobršen del literature in virov iz časa začetka krize. Predpostavili smo, da bomo uspeli zbrati vse ustrezne podatke, ki bodo prikazali realno stanje, vzroke in posledice, preučevane teme.

1.5 Kratak pregled vsebine

Diplomska naloga je razdeljena na tri dele. V prvem delu diplomske naloge je teoretično opredeljena finančna kriza. V nadaljevanju so predstavljeni vzroki za nastanek gospodarske krize. Sedanja finančna kriza ima kar nekaj podobnosti z veliko krizo v letih 1929–1933, zato je v prvem delu naloge predstavljena primerjava s sedanjo krizo.

Drugi del je namenjen opisu in predstavitvi razsežnosti svetovne finančno-gospodarske krize. V tem delu smo se osredotočili na vpliv finančne krize v EU in Sloveniji in predstavili gospodarski in bančni sektor v času krize. Zadnji del tega poglavja pa je namenjen predstavitvi težav financiranja slovenskih bank in posledično predstavitvi posojilne neaktivnosti.

V osrednjem, tretjem poglavju, so predstavljeni predlogi za reševanje krize. V nadaljevanju je predstavljeno dejansko stanje glede reševanja krize na slovenskih tleh. Zadnji del tega poglavja pa je namenjen opisu in predstavitvi dveh pomembnejših proti kriznih ukrepov ter izvedbi in analizi le-teh.

2 FINANČNA KRIZA

V tem poglavju bomo poskušali opredeliti finančno krizo in prikazati, kako je do nje prišlo. Za lažjo predstavo posledic aktualne krize, je prikazana primerjava z do zdaj največjo finančno krizo iz leta 1929.

2.1 Opredelitev finančne krize

Kriza je stanje, ki zajema široko področje naravnih, družbenih in ekonomskih procesov. Tako smo bili priča različnim vrstam kriz, kot so vojne, mednarodni konflikti in ne nazadnje tudi svetovni finančni zlom.

Finančno krizo različni avtorji interpretirajo drugače. Nekateri govorijo o valutni krizi, drugi o bančni, medtem ko tretji govorijo o finančni krizi kot o dolžniški krizi (Mrak 2002, 573).

Gospodarstvo nam ponuja dve možnosti, na eni strani govorimo o večanju obsega bruto domačega proizvoda (BDP) oziroma o gospodarski rasti, na drugi strani pa o obratnem pojavu, torej o padanju obsega BDP oziroma o recesiji. Recesija oziroma kriza označuje gospodarski cikel, v katerem se BDP zmanjša dva kvartala zapored, hkrati pa se povečuje brezposelnost ter padajo potrošniška poraba in poslovne naložbe.

Teorije o nastanku in razvoju finančne krize je ponudilo že veliko ekonomistov. Izraz finančna kriza se uporablja za niz situacij, v katerih nekatere finančne institucije ali premoženje nenadoma izgubijo velik del svoje vrednosti, prav tako pa pogosto pomeni zrušitev delniškega trga in pokanje drugih finančnih mehurčkov, valutne krize in suverene neizpolnitve obveznosti.

Po Štiblarju (2008) je finančna kriza rezultat kopičenja ekonomskih neravnotežij, previsokih vrednosti premoženja in deviznih tečajev, ki nastane zaradi slabega finančnega sektorja in strukturnih problemov v državi. Iz tega sledijo veliki padci vrednosti premoženja in propad številnih poslovnih subjektov.

Finančna kriza zaradi svoje kompleksnosti nima enotne definicije, zato lahko zanjo definiramo različne elemente. Tako finančno krizo opredeljuje kopičenje ekonomskih neravnotežij, vključno z napihnjnimi vrednostmi premoženja in nerealnim deviznim tečajem domače valute, do česar prihaja v kontekstu slabosti finančnega sektorja in strukturnih problemov v državi. Kriza se običajno pojavi zaradi nepredvidene izgube zaupanja v domačo valuto in/ali v domač bančni sistem, pospešijo pa jo na primer prekinjen dostop domačih ekonomskih subjektov do tujih virov financiranja. Finančna kriza običajno vključuje velike padce vrednosti premoženja in propade velikih finančnih in nefinančnih poslovnih subjektov (Mrak 2002, 573).

Poznamo naslednje vrste finančnih kriz (Mrak 2002, 574):

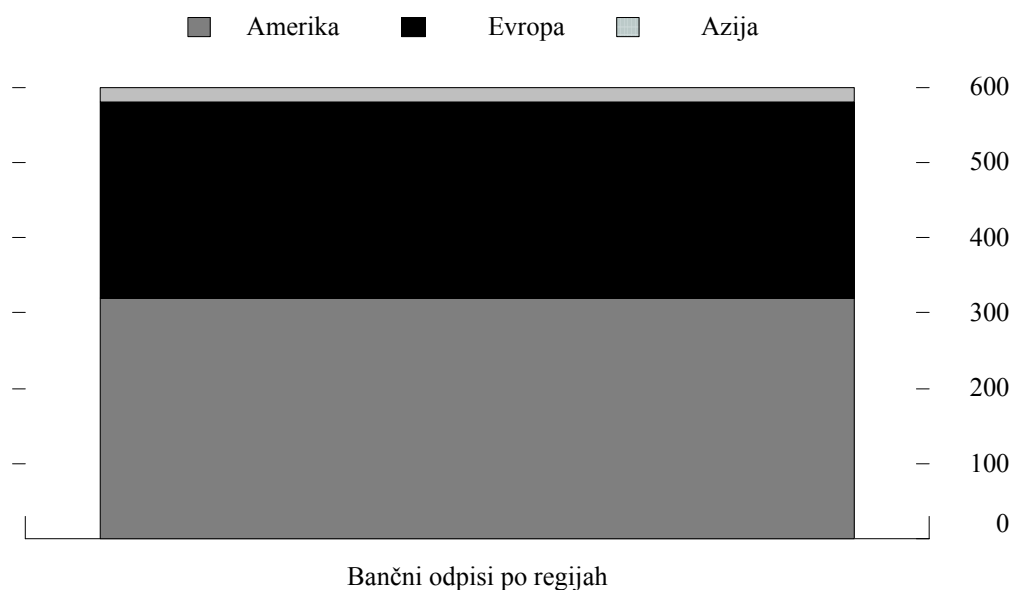
- *valutna* ali *devizna kriza* (zaradi špekulativnega napada na valuto povzroči njeno znatno devalvacijo/depreciacijo ali pa državo prisili, da brani stabilnost deviznega tečaja s financiranjem iz deviznih rezerv in/ali s povišanjem obrestne mere),
- *bančna kriza* (do nje pride, ko dejanski ali potencialni navalni na banke in/ali njihova nesposobnost rednega obnavljanja finančnih virov povzročijo nezmožnost teh subjektov za poravnavanje svojih obveznosti ali pa intervencijo države v obliki finančne pomoči bankam, s katero se želi preprečiti njihova nelikvidnost in nesolventnost. Bančna kriza zajame večje število bank, razvije pa se lahko v krizo celotnega bančnega sektorja, v katero so poleg bank vključeni zlasti trgi vrednostnih papirjev) in
- *dolžniška* ali *fiskalna kriza* (v tej krizi država ni več sposobna obnavljati starih kreditov in/ali zagotavljati svežih sredstev, zaradi česar je prisiljena ali v razglasitev moratorija na odplačevanje kreditov v tujini ali pa v koordinirano reševanje problema s tujimi upniki v obliki prestrukturiranja dolžniških obveznosti).

Danes je svet zelo povezan in ga celo imenujemo globalna vas. V tem kontekstu je tudi finančno bolj povezan kot kadarkoli prej. Globalni finančni trg je v zadnjih treh desetletjih zaznamovala izjemna rast. Poleg velikosti se je močno povečala tudi medsebojna prepletenost regionalnih finančnih trgov. Vse to pa s seboj nosi tudi nevarnost ekonomskih posledic, ki bi sledile krizi v finančnem sektorju. Tesna medsebojna prepletenost omogoča hiter prenos krize na posameznem trgu na celotno globalno gospodarstvo. Z izbruhom krize leta 2007 in 2008, ki se je začela na ameriškem sekundarnem trgu drugorazrednih hipotekarnih posojil, se je izkazalo, s kako veliko hitrostjo se je le-ta razširila v globalno finančno krizo.

2.2 Vzroki za sedanjo finančno-gospodarsko krizo

Vsaka kriza ima določene vzroke ali pa gre celo za zaporedje različnih vzrokov. Večina ekonomske literature vidi vzroke sedanje finančne krize v finančnem sistemu, ki je kreditiral kreditno nesposobne subjekte, kar je imelo za posledico neodplačane kredite, ki so resno ogrozili bančni sistem in ga pripeljali do skorajšnjega bankrota. Težava pa ni samo v bančnem sistemu, ki je imel preveč svobode, ampak tudi v politični oblasti, ki ni dovolj nadzirala takega bančnega sistema. Postavlja se vprašanje, ali je mogoče, da samo hipotekarni krediti, ki so le del finančnega potenciala, zamajajo svetovno ekonomijo in ali ni nevarno kreditiranje posledica nekega drugega globljega vzroka.

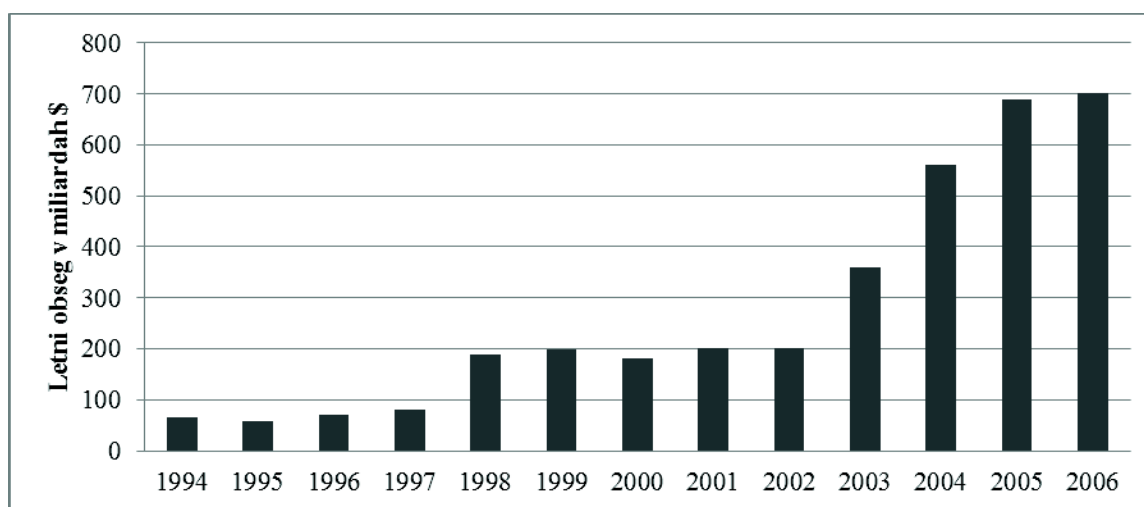
Finančno-gospodarska kriza, ki smo ji priča, se je začela s pokom ameriških nepremičninskih trgov. Kriza se je v Združenih državah Amerike (ZDA) začela kot nepremičninska, kasneje pa se je prenesla na finančno področje. Iz ZDA je krizo vodilo v Evropo in druge dele sveta ter iz finančnih trgov nazaj v realno gospodarstvo, od koder je sploh prišel hipotekarni povod.

Slika 1: Izgube v finančnem sektorju (v milijardah dolarjev, drugo četrletje 2007 do avgusta 2008)

Vir: International Monetary Fund 2008.

Banke so veliko količino likvidnih sredstev, ki so bila posledica velike ponudbe poceni denarja v obtoku, večinoma plasirale v hipotekarne kredite in druge, iz njih izvedene finančne instrumente. Anuitete odplačevanja hipotekarnih kreditov so bile nizke, saj so bile obrestne mere v obdobju od leta 2000 do 2005 neverjetno nizke. Za posledico smo imeli povprečnega človeka s povprečnimi dohodki, ki je tako lahko servisiral velik hipotekarni kredit. Večina nepremičnin se kupuje ravno s hipotekarnimi krediti, ki so bili zelo ugodni in dosegljivi, tako so od leta 2000 do 2007, zaradi naraščanja povpraševanja po nepremičninah, strmo naraščale tudi cene nepremičnin. Poleg tega je bila rast količine denarja v obtoku v ZDA višja kot nominalna rast BDP-ja (UNCTAD 2009).

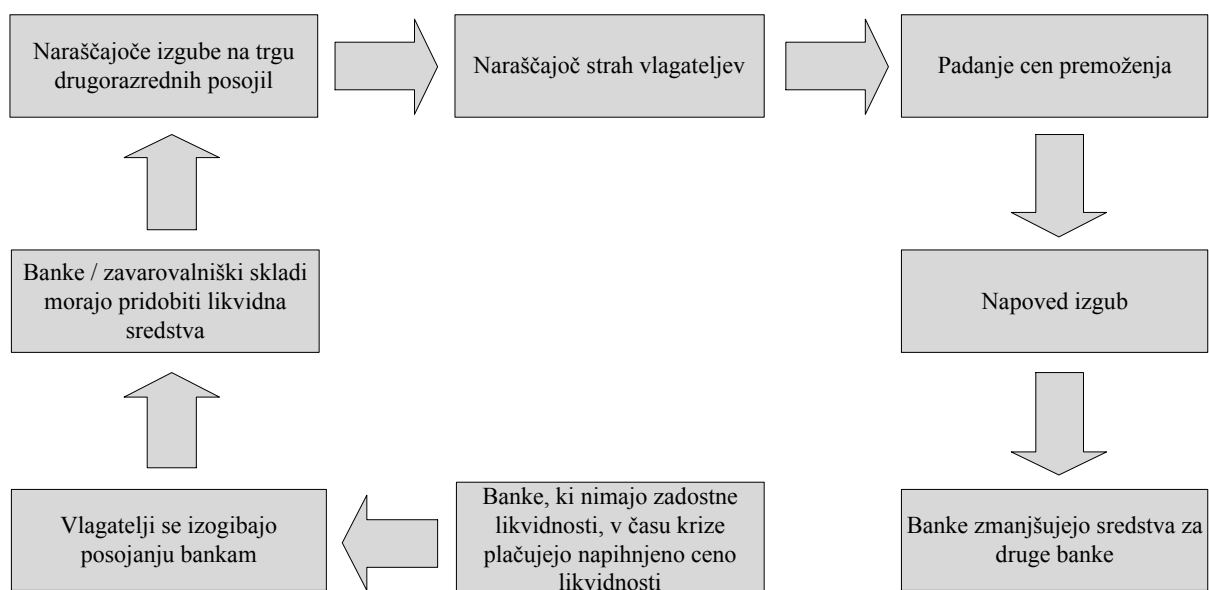

Slika 2: Obseg posojil v ZDA (po letih)

Vir: Strašek in Jagrič 2010.

Med razlogi za nastalo situacijo na nepremičninskem trgu je ameriški program »National Homeownership Strategy«, s katerim so kreditno nesposobnim strankam odobravalii drugorazredne hipotekarne kredite za nakup lastne nepremičnine. To je dodatno povečalo povpraševanje in visok dvig cen nepremičnin. Kriteriji za odkup hipotekarnih kreditov od hipotekarnih bank so bili zmanjšani s strani družbe Federal National Mortgage Asociation, kar je imelo za posledico kreditiranje revnih slojev prebivalstva, ki do sedaj niso bili zmožni dobiti stanovanjskega kredita, s strani hipotekarnih bank. Poleg navedenega je za dodatno povpraševanje in dvig cen nepremičnin poskrbelo dejstvo, da so se hipotekarni krediti odobrili tudi brez lastne udeležbe stranke. Tako so rasli dobički, odpirala so se nova delovna mesta, zadolženost gospodinjstev se je večala, rezultat pa je bilo nastajanje nepremičninskega balona in začela se je ustvarjati presežena ponudba nepremičnin. Sledilo je padanje cen in zlom nepremičninskega trga. Prišlo je do prvih odpisov terjatev in bančna kriza se je začela (UNCTAD 2009).

Stanje na sekundarnem hipotekarnem trgu je imelo za rezultat sedanjo finančno krizo. Dogajanje na globalnih trgih je povzročilo začarani krog. Povečanje izgub je vodilo v nestabilno stanje, tako so se pospešeno povečali dvomi o tveganjih na trgih. Dodaten padec cen tveganih sredstev je bil povzročen s povečanjem premije za prevzeto tveganje. Nezaupanje med bankami ter tako medsebojno posojanje sredstev se je pojavilo, ko so finančne institucije pričele z objavljanjem odpisov sredstev. Ker so banke nujno potrebovale likvidnostna sredstva, se je tako pospešila rast obrestnih mer za medsebojno posojanje. Sledila je prodaja sredstev iz bilanc po nižjih cenah, saj je bilo potrebno zagotoviti dodatna sredstva. Izgube so se večale, začarani krog pa se je nadaljeval (Baily, Elmendorf in Litan 2008, 50–51).

Slika 3: Začarani krog nelikvidnosti

Vir: Baily, Elmendorf in Litan 2008.

Znaki krize so (Štiblar 2008, 106–107):

- počasnejša gospodarska rast v svetu (recesija v razvitih, nižja rast v nerazvitih državah);
- počasnejša rast svetovne trgovine;
- padec cen surovin;
- posojilna suša (»crunch«) in obrnjeni tokovi kapitala (od revnih k bogatim državam);
- padec indeksa transportnih cen (baltski indeks je padel za 85 %);
- padec pomoči najrevnejšim državam (bogati odnašajo svoj kapital in likvidnost v domače zavetje);
- padec indeksa potrošniške klime;
- dilema, ali bo »samozavarovanje« držav zadoščalo (gre za velike rezerve in pozitivne plačilne bilance);
- padec prodaje avtomobilov.

Barle in Žunič (2008) kot vzroke za nastalo gospodarsko-finančno krizo navajata posojilodajalce, posojilojemalce, posrednike pri drugorazrednih hipotekarnih posojilih v ZDA, rating agencije, slabo regulacijo finančnih institucij, koncept poštene vrednosti v novih računovodskih standardih, »pohlep« bančnikov, listinjenje, različne posredniške administracije v ZDA, neoliberalno ekonomsko ideologijo, splošno makroekonomsko globalno neravnovesje in številne druge razloge.

Pojav sodobne finančne krize je pogojen z globljimi in težje obvladljivimi vzroki. Gre za resne težave svetovnega finančnega sistema, katerih posledica so visoka zadolženost, velike likvidnostne težave in solventnost finančnih institucij ter visoka zadolženost posameznih držav in visoki presežki v drugih državah.

Potrebno je ubrati odločne korake na poti k reševanju in zdravljenju finančnega sistema, in sicer z dokapitalizacijo, reorganizacijo, velikanskimi odpisi slabih posojil, stečaji in prisilnimi združevanji posameznih velikih bank. S pomočjo držav, ki so z zmanjšanjem javnega dolga edine zmožne zagotoviti ustrezna sredstva, se lahko doseže končni cilj, ki je zmanjšanje bilančnih vsot bank in bistveno izboljšanje njihove kapitalske ustreznosti.

2.3 Primerjava sedanje gospodarske krize z Veliko depresijo iz leta 1929

O depresiji govorimo kot o hujši različici recesije. Gospodarski zastoj je v času depresije izrazito dolgotrajen in močan.

Sedanjo finančno gospodarsko krizo in Veliko depresijo iz leta 1929 je mogoče primerjati, vendar je ključna razlika v tem, da je sedanja kriza bolj mila, hkrati pa bolj intenzivna. Indikatorji, kot so svetovna industrijska proizvodnja, svetovna trgovina in svetovni delniški indeks, padajo hitreje kot v krizi vseh kriz.

Velika depresija je bila najdaljša in najostrejša depresija, s katero se je Zahodni svet kadarkoli soočil. Trajala naj bi celo 10 let in se je pojavila kot nepričakovan padec cen v Severni Ameriki, Evropi ter drugih industrijskih območjih sveta. Svoje sledi ni pustila le v ZDA, temveč je imela svetovne razsežnosti. Zaradi močnih odnosov med ameriškim in evropskim tržiščem, ki so bili posledica prve svetovne vojne, se je širitev le še pospešila. Od vojne uničena Evropa je bila tako rekoč odvisna od posojil ZDA. Širitev Velike depresije na evropska tla je bila posledica zaprtja možnosti za pridobitev novih investicijskih kreditov, saj se je ameriška ekonomija sesula. Največ škode sta utrpeli Nemčija in Velika Britanija, saj sta bili najmočneje zadolženi pri ZDA. V Nemčiji je tako brezposelnost od konca leta 1929 pa vse do začetka leta 1932 dosegla 6 milijonov delavcev oz. 25 % delovne sile. Velika Britanija je bila s tega vidika manj prizadeta, kljub temu pa je bil njen proizvodni sektor resno prizadet vse do pričetka druge svetovne vojne. Skoraj vse države so zvišale obstoječe in postavljale nove uvozne tarife ter določale kvote uvoženega blaga in s tem pričele ščititi svojo domačo proizvodnjo. S tem se je mednarodna trgovina leta 1932 zmanjšala za skoraj polovico, saj so ukrepe proti uvozu blaga sprejemale država za državo (UIUC 2008).

Pričetek Velike depresije sega v oktober 1929. Tega meseca so cene delnic na borzi New York Stock Exchange močno padle. Leta 1932 je vrednost delnic v povprečju znašala le še 20 % vrednosti iz leta 1929. Posledično se je več tisoč individualnih investitorjev soočilo z izgubo premoženja. Poleg tega pa so posledice čutile tudi banke in druge finančne institucije, predvsem tiste, ki so imele svoje portfelje sestavljene v večji meri iz delnic. Sledila je insolventnost velikega števila bank. Tako je kar 11.000 od skupno 25.000 ameriških bank do leta 1933 propadlo. Propad bank, splošne izgube na nacionalni ravni ter izguba zaupanja v ekonomski sistem je imelo za posledico zelo zmanjšano potrošnjo in povpraševanje in tudi proizvodnjo, kar pa se je vrtinčilo v padajoči spirali. Drastičen upad proizvodnje in brezposelnosti se je tako stopnjeval in do leta 1932 je ameriško gospodarstvo proizvedlo za 54 % manj kot leta 1929, brezposelnih pa je bilo kar 12 do 15 milijonov delavcev oziroma 25 do 30 % delovno sposobnih ljudi (UIUC 2008).

Sedanja finančna kriza ima kar nekaj podobnosti z Veliko depresijo iz 30. let 20. stoletja, vendar obstaja upanje, da bi velika finančna intervencija vlad in centralnih bank, ki se je pričela že v septembru in oktobru leta 2008, preprečila popoln kolaps finančnega sistema. Danes imamo na voljo več instrumentov za njeno odpravo. V času Velike depresije se je ameriška centralna banka (FED) odločila za povečanje restriktivnosti monetarne politike, kar je krizo še bolj poglobilo. Deficitno financiranje proračuna je bilo praktično nemogoče. Šele sredi 30. let je z znanim Rooseveltovim New Dealom prišlo do fiskalne spodbude gospodarstvu (Štiblar 2008, 20).

Primerjava med današnjo krizo in tisto iz leta 1929 ni enostavna, saj je danes pogled na ekonomijo in gospodarstvo drugačen in trg veliko hitreje reagira na pozitivne ali negativne informacije. Za prihodnost je ključnega pomena, da si vlade prizadevajo najti rešitev, ki bi

preprečila ponovno krizo. Rešitev mora vključevati dolgoročne cilje, usklajevanje in sodelovanje pa sta ključnega pomena pri iskanju predlogov. Med rešitve sodi tudi tesnejša povezanost narodov, z namenom izboljšanja razmer na svetovnih finančnih trgih. V primerjavi z 30. leti prejšnjega stoletja ima globalizacija pomembno vlogo, saj so danes vsa svetovna gospodarstva povezana v eno ali drugo smer, kar daje zagotovo večji vpliv na ves svet, ko ima ena država finančne ali gospodarske težave. V preteklosti niso poznali reševalnih paketov in državnih garancij, ki bi podprli organizacije oziroma institucije pri reševanju finančnih težav. Kljub temu pa je danes, tudi z državno podporo ali podporo centralnih bank, težko določiti rezultate in ugotoviti dolgoročni učinek (Blodget 2009).

Kriza bančnega sistema je izjemna, nezaupanje pa veliko. Mnenje, da je sedanja kriza najhujša po Veliki depresiji 1928–1933, je tako vse bolj upravičeno. Poleg ameriških hipotekarnih kreditov je tokrat kriza zajela tudi strukturirane finančne produkte. V teh negativnih časih so hipotekarna zadolževanja brez kreditne sposobnosti in špekulacije s finančnimi produkti brez pravega kapitalskega kritja postali stalnica. Vedno več premoženja je bilo okuženega s špekulativnim napihovanjem vrednosti, saj se je finančni svet delnic, obveznic in opcij vrtel brez pravega temelja. Napihnjene naložbe in padec zaupanja v bonitetne ocene dolžniških instrumentov je investitorje pognalo v množično unovčevanje papirjev brez finančnega in denarnega kritja. Na trgu je vladalo slabo stanje, kar je povzročilo težave v finančnem sistemu. Ogrožena je bila solventnost bank, saj na trgu preprosto ni bilo denarja (Kovač 2008).

Za sodobno krizo so značilna samoizpolnitvena pričakovanja in čredno obnašanje na mednarodnih kapitalskih trgih. Gospodarska kriza, ki se je začela kazati že leta 2007, je poglobljena s finančno krizo. Vse kaže, da je sedanja kriza najtežja po Veliki depresiji iz leta 1929 in le čas bo pokazal, v kakšne razsežnosti bo šla.

Ameriški rek primerja recesijo z depresijo na slikovit način, in sicer pravi, da je recesija, ko sosed izgubi službo, depresija pa, ko brez službe ostanemo tudi mi.

3 RAZSEŽNOSTI SVETOVNE FINANČNE IN GOSPODARSKE KRIZE

Posledice svetovne finančne in gospodarske krize je čutiti v vseh državah. Posojilna neaktivnost, padec cen nepremičnin in dramatično padanje borznih tečajev povzročajo zmanjšanje zaupanja potrošnikov, potrošnje in naložb. Vse večja negotovost se kaže skozi slabšo dostopnost dolgoročnih finančnih virov, poleg tega pa upadajo naročila in prodaja podjetij. Dejavnosti, ki so odvisne od posojil, kot je gradbeništvo, čutijo močne posledice zaradi poslabšanja razmer na trgih. Posledice, kot so izguba delovnih mest in stečaji podjetij, nižajo življenjski standard prebivalstva. Finančni sistemi se soočajo s kreditnimi krči, izvoz v vseh državah upada. Posledice krize se med drugim kažejo na več načinov, in sicer v obliki znižanja dobičkonosnosti, dezinvestiranja, prestrukturiranja, bankrotov, manjšega števila prevzemov in manjšega obsega investicij.

Z recesijo se sooča vse več evropskih in drugih držav po svetu, kar je posledica krize na nepremičninskem trgu, ki je iz majhne krize vodila v vedno večjo. Na pričetek finančne krize je vplivalo več dejavnikov. Začelo se je z drugorazrednimi krediti, nadaljevalo pa se je z dolžniškimi obveznicami in certifikati. Kriza je tako prešla tudi na komunalna in hipotekarna zavarovanja ter pozavarovanja. Vse to je zbudilo strah, da se bo zrušil tudi milijarde vreden trg derivatov tipa zamenjalnih transakcij kreditnega zavarovanja (Rajhman 2008).

Da bi razumeli razsežnosti svetovne finančne in gospodarske krize, je potrebno spoznati moč ameriškega gospodarstva.

ZDA so še vedno največje svetovno gospodarstvo z BDP-jem v višini 10.848 milijard evrov za december 2008 (podatki za november 2012 so 11.454 milijard evrov). Ameriški trg upravičeno imenujemo za gonilno silo svetovnega gospodarstva tako po velikosti povpraševanja kot tudi po prispevku k skupni svetovni gospodarski rasti. Upoštevajoč pariteto kupne moči, je tako ameriško gospodarstvo kar 270-krat večje od slovenskega, skoraj 8-krat večje od ruskega in 5-krat od nemškega. Vse države članice EU pa imajo samo malo večji skupni BDP od ZDA. Zaključimo lahko, da gospodarsko stanje ZDA vpliva na oceno svetovne gospodarske klime (Mrkaič 2008, 27).

Tako finančna kriza kot tudi realna recesija v Evropi (in s tem tudi v Sloveniji) se časovno pojavlja kasneje kot v ZDA, vendar so zaradi vse večje globaliziranosti časovni zaostanki vse manjši, intenzivnost pa vse večja.

3.1 Vpliv finančne krize na evropskih tleh

Zaradi globalizacije je vpliv finančne krize čutiti tudi na evropskih tleh, zato lahko rečemo, da je svetovni finančni sektor povezana celota. To vzajemno povezanost pa je čutiti med državami, njihovim gospodarstvom in bančnim sistemom.

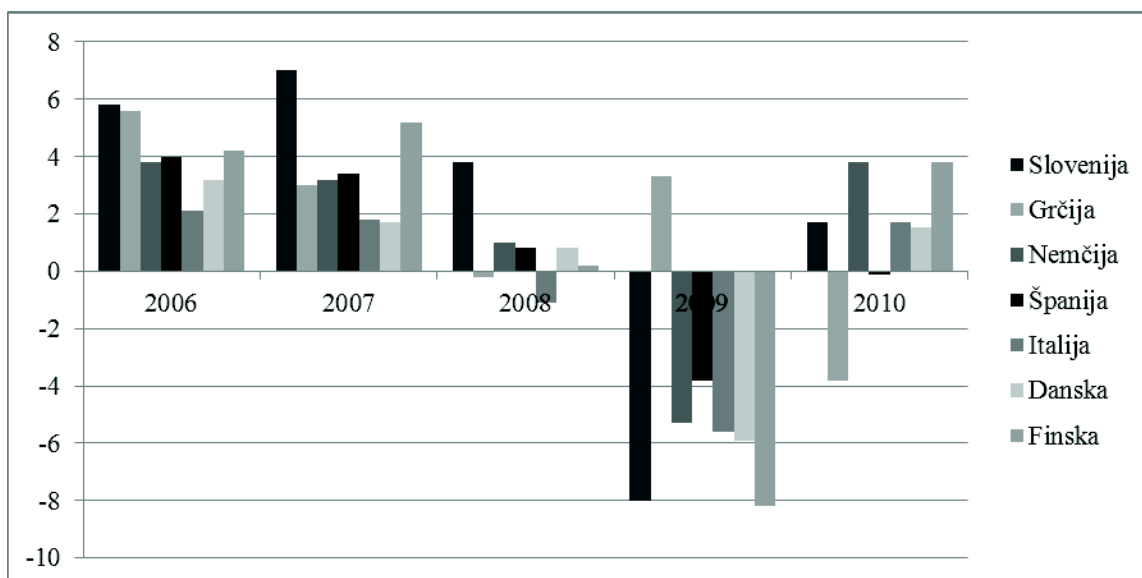
3.1.1 Gospodarstvo EU v času recesije

V gospodarstvu EU je veljalo prepričanje, da realno gospodarstvo EU sloni na trdnih temeljih, kot je hitra rast izvoza ter dober finančni položaj gospodinjestev in podjetij. Predvidevalo se je, da napredne evropske ekonomije ne bodo utrpele večjih posledic.

Finančni sistemi so doživeli močnejši udarec. Poslovne naložbe so se zmanjšale, cene nepremičnin so močno padle, prav tako pa so padle tudi cene nafte in ostalih primarnih surovin.

V državah evroobmočja in v Veliki Britaniji je bilo aprila 2009 zaznati 6-odstotni padec BDP-ja na letni ravni. Tako v ZDA kot tudi v Evropi je naraščala tudi brezposelnost. V Franciji in Nemčiji ni bilo zaznati znatnega porasta, medtem ko je na Irskem in v Španiji prišlo do velikih izgub delovnih mest v gradbeništvu zaradi velikega padca gradnje stanovanj (OECD 2008).

Prvi znaki padanja dinamike gospodarske dejavnosti so se začeli kazati leta 2008, z znižanjem rasti BDP v državah z manj robustnim gospodarstvom. Leta 2009 je bil padec gospodarske aktivnosti v celotnem evroobmočju še bolj izrazit, saj je bil strah pred širjenjem krize še večji. Leto 2010 pa je že kazalo ponovni zagon aktivnosti, saj se je povečala aktivnost nemškega in francoskega predelovalnega sektorja, poleg tega pa so države v bančnem sektorju posredovale z garantnimi shemami (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj 2011).

Slika 4: Rast BDP glede na preteklo leto

Vir: Eurostat 2011c.

Gospodarska rast je v državah različna, vendar se nobena država ne more izogniti upočasnitvi rasti, saj imamo negotovo stanje na finančnih trgih ter nevzdržne javne finance v nekaterih

državah evroobmočja, hkrati pa obstaja bojazen pred razširitvijo krize na gospodarsko najmočnejše države evroobmočja.

3.1.2 Evropski bančni sistem v času recesije

Drugorazredni hipotekarni trg v ZDA je imel velik vpliv na evropski bančni sistem, vendar so bile banke v različnih evropskih državah različno prizadete. Nekaterim so morale pomagati državne oblasti, da so jih lahko ohranili pri delovanju.

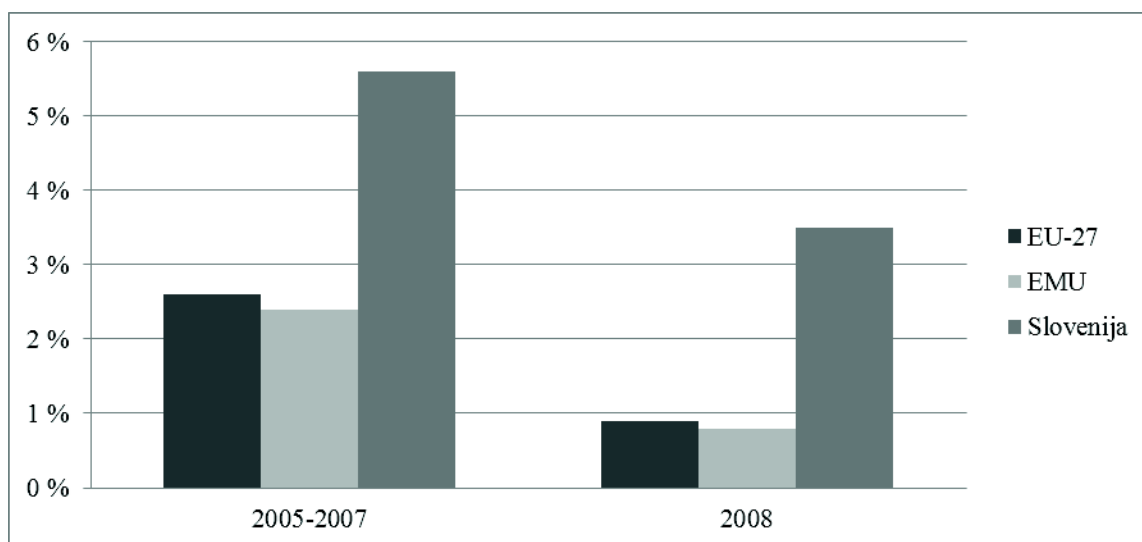
Islandija je občutila večje posledice in utrpela hudo recesijo. Zgodil se je zlom celotnega bančnega sektorja, ki glede na velikost islandskega gospodarstva predstavlja zelo velik delež in je hkrati močno izpostavljen in aktiven na mednarodnih trgih (Buiter in Sibert 2008).

V letnem poročilu za leto 2007 je BIS (Bank for International Settlements 2008) navedla podatke o poslovanju svetovnih bank. V primerjavi s poslovanjem srednje in zahodne Evrope, so banke iz južne Evrope poslovale uspešneje. Tako so banke v Španiji poslovale z višjim dobičkom pred obdavčitvijo, italijanske banke pa so prikazale nizek upad dobička. Na drugi strani so banke iz Švice, Nemčije in Francije poročale o izjemnih padcih dobičkov glede na prejšnja leta poslovanja, Velika Britanija pa je zabeležila manjši padec dobička.

Pridobivanje novega kapitala za banke na mednarodnih trgih je težje in dražje. Zaostrene razmere na finančnih trgih povzročajo zmanjšan obseg izdanih bančnih posojil, kar takoj vpliva na gospodarsko rast evropskih držav. Finančna kriza s seboj prinese več nadzora in regulacije finančnega sistema. Zavedati se moramo, da je za zdravo delovanje pomembno zaupanje in razumno sprejemanje tveganj, če je to v neugodnih razmerah le mogoče.

3.2 Slovensko gospodarstvo in svetovna finančna gospodarska kriza

Slovensko gospodarstvo je do leta 2008 doživelo bistvene spremembe. Ob hitrejši rasti BDP-ja je bilo čutiti neuravnoteženost zunanje bilance, večjo nestabilnost cen in večje razslojevanje. Slovensko gospodarstvo se je z vstopom v EU še bolj poenotilo z evropskim in svetovnim gospodarstvom. Kreditna rast za gospodarstvo in prebivalstvo je bila dvakrat do trikrat večja od rasti bančnih depozitov. Razlika se je prelila na kapitalski trg doma in v tujini. Do leta 2007 je ljubljanska borza hitro rasla in ob poku nepremičninskega balona prepolovila indekse. V naslednjem letu se je z umiritvijo rasti umirila tudi inflacija, posledično pa se je povečalo zunanje neravnotežje. Prišlo je do višjih stroškov odplačevanja posojil iz tujine in tudi do dražjega bančnega kreditiranja gospodarstva in prebivalstva, saj so se kljub znižanju diskontnih stopenj centralnih bank bančne obrestne mere zvišale (Libor, Euribor). Leta 2008 je svetovna likvidnostna kriza doletela tudi Slovenijo (Štiblar 2008, 28–29).

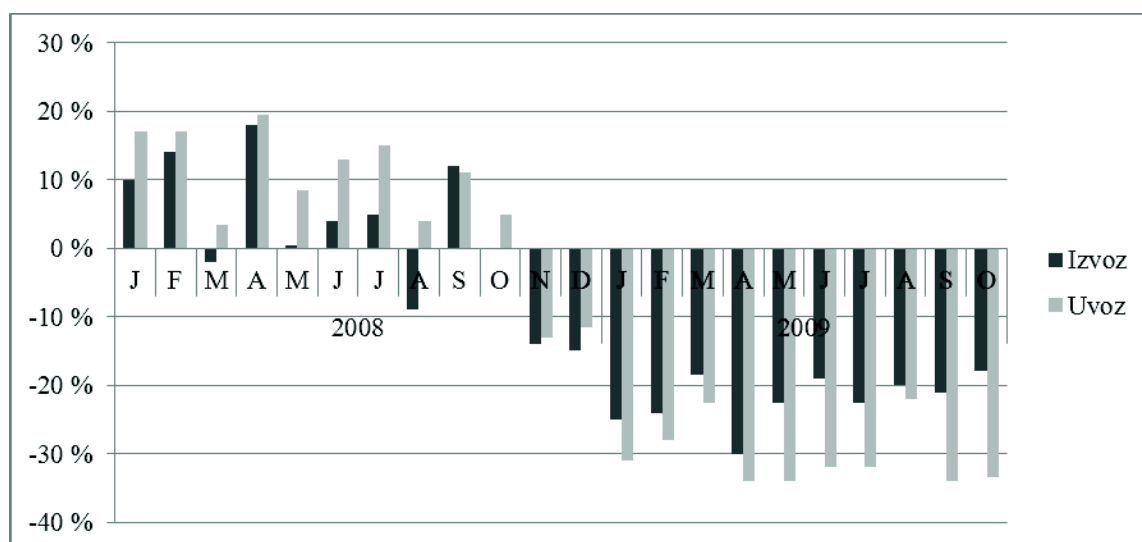

Slika 5: Povprečna gospodarska rast v Sloveniji, EMU in EU

Vir: Eurostat 2009.

Finančna in gospodarska kriza je vsekakor bila prisotna leta 2008, a so se prvi obrisi začeli kazati šele v drugi polovici leta. Prve napovedi o krizi v ZDA so se pojavile junija oziroma julija 2007, v Sloveniji pa se je kriza začela septembra 2008.

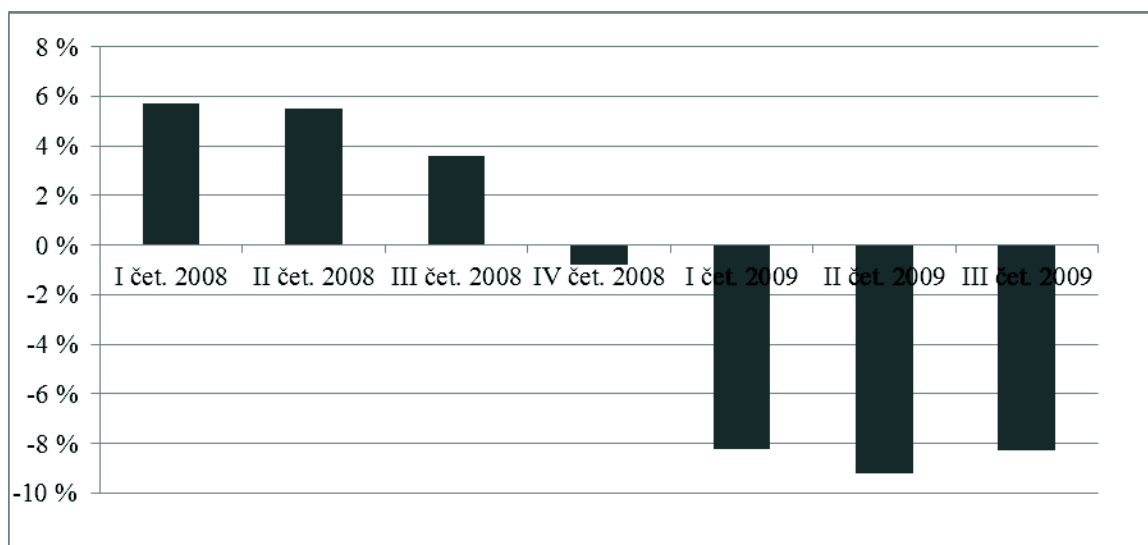
Z vstopom slovenskega gospodarstva v svetovno finančno in gospodarsko krizo proti koncu leta 2008 je bilo le-to bolj dovzetno za spremembe na svetovnih trgih, saj je zaradi svoje majhnosti usmerjeno v izvoz. Nedelovanje medbančnega trga v evroobmočju ter upad izvoznega povpraševanja na vseh ključnih slovenskih trgih je predstavljalo veliko težavo za slovensko gospodarstvo. Zaradi splošnega nezaupanja so slovenske banke težko prihajale do virov financiranja, s katerimi bi financirale gospodarstvo. Zaradi podobnih težav so slovenske zunanjetrgovinske partnerice posledično zmanjšale svoja naročila.

Slika 6: Blagovna menjava Slovenije s tujino (medletne stopnje rasti v odstotkih)

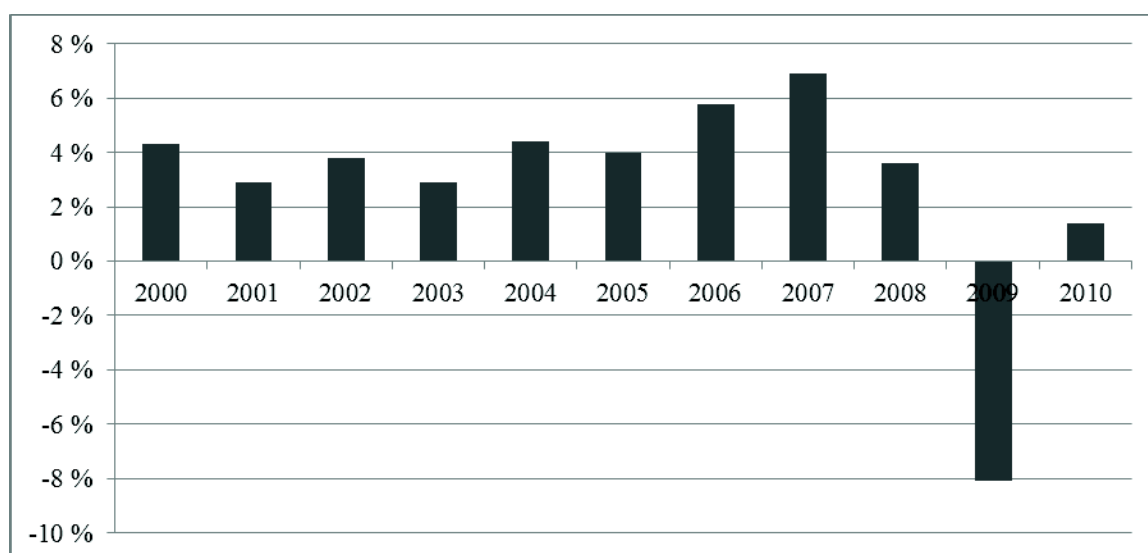
Vir: Gospodarska zbornica Slovenije 2009.

Na padec slovenskega BDP-ja je vplivalo zmanjšano izvozno povpraševanje, saj Slovenija ustvari 70 % BDP v izvozu. V zadnjem četrletju leta 2008 se je pričel trend negativne rasti BDP-ja, nadaljeval pa se je vse do zadnjega četrletja leta 2009. Kljub temu da je slovensko gospodarstvo po prvem četrletju leta 2009 tudi uradno zapadlo v recesijo, pa podatki za tretje četrletje leta 2009 kažejo na postopno izboljšanje. BDP se je v primerjavi z drugim četrletjem zvišal za 1 %, kar pa je predvsem posledica postopne krepitve izvoza in izvozno usmerjenih dejavnosti predelovalne industrije (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj 2009, 8-13).

Slika 7: BDP po četrletjih oz. medletnih stopnjah rasti (v odstotkih)

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije 2009.

Slika 8: Realna rast slovenskega BDP po letih (v odstotkih)

Vir: Eurostat 2011c.

Gradbeni sektor je najbolj čutil posledice gospodarske krize. Leta 2009 se je vrednost opravljenih del zmanjšala za 18 %, v letu 2010 za 16 %, leta 2011 pa je padla za 10 % glede

na prejšnje leto (SURS 2009, SURS 2010, SURS 2011). Najhujše posledice za slovensko gospodarstvo sta pustili dve največji gradbeni podjetji, in sicer Vegrad in SCT. Sledil je domino efekt in tako so jima v letu 2011 sledili še Grosuplje (GPG), nekatere Vegradove družbe, Konstruktor, MTB, Nizke gradnje Ptuj in gradbeno podjetje Gradis Ljubljana (STA 2011).

Slovenija je ena tistih članic EU, kjer se je aktivnost med krizo najbolj zmanjšala. Upad BDP-ja je posledica upada domače potrošnje, investicij in slabšega izvoza. Številna slovenska podjetja so visoko zadolžena ter premalo prisotna na hitro rastočih trgih, stanje pa dodatno poslabšuje kreditni krč in padeč investicij v gradbenem sektorju.

3.3 Slovenske banke in svetovna finančna gospodarska kriza

Slabe gospodarske razmere so se odrazile tudi v bančništvu, ki potrebuje kapital, le-tega pa je težko zagotoviti v slabih gospodarskih časih, saj je varčevanje podjetij in prebivalstva omejeno.

3.3.1 Slovenski bančni trg

Po podatkih Banke Slovenije (2012) je bilo ob koncu leta 2011 vsega skupaj 25 kreditnih institucij, in sicer 19 bank, 3 hranilnice in 3 podružnice tujih bank. Enajst bank je delovalo v večinski tuji lasti, od tega 3 podružnice tujih bank. V večinski domači lasti je bilo 11 bank, od tega je bila ena banka v popolni domači lasti. Po višini bilančne vsote so banke še zmeraj najpomembnejši finančni posrednik. Decembra 2011 je bilančna vsota bank znašala 48,7 milijard evrov, bilančna vsota hranilnic pa 495 milijonov evrov. Bilančna vsota bank je dosegla 137 % BDP-ja. Zmanjšanje bilančne vsote je vplivalo na zmanjšanje odstotka bilančne vsote bank in hranilnic v BDP-ju, in sicer za pet odstotnih točk. Leta 2011 se je že drugo leto zapored zmanjšala bilančna vsota bančnega sistema, in sicer za 1.570 milijonov evrov. Bilančna vsota bančnega sistema v Sloveniji se je v letih 2010 in 2011 kumulativno znižala za 2,8 milijard evrov oziroma za 5,4 odstotke, kar kaže na disintermediacijo in zniževanje vzvoda v bankah.

Preglednica 1: Bilančna vsota bank v primerjavi z BDP in število zaposlenih v bankah

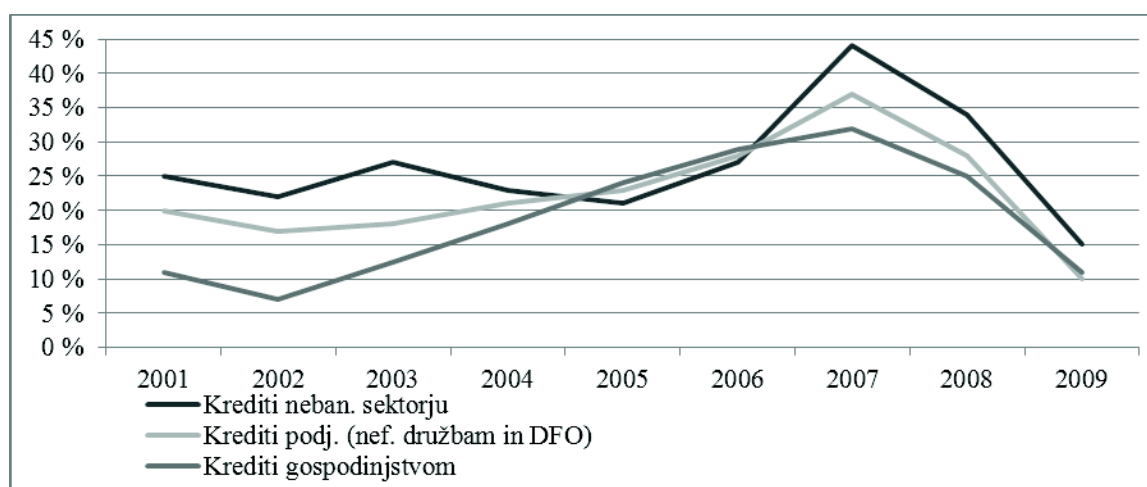
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bilančna vsota bank (v mio EUR)	33.868	42.343	47.628	51.612	50.319	48.769
BDP v tekočih cenah (v mio EUR)	31.045	34.563	37.280	35.311	35.417	35.638
Bilančna vsota v % BDP	109	123	128	146	142	137
Število zaposlenih v bankah	11.707	11.829	12.045	11.994	11.735	11.587

Vir: Banka Slovenije 2012.

Slovenske banke so v primerjavi z evropskimi, glede na različne kazalnike (Cost Income ratio, stroški dela, Return of average Equity, stroški poslovanja,...), med najmanj učinkovitimi. Razlog je v lastništvu bank, saj so banke v večinski državni lasti navadno najmanj učinkovite. Na povečanje učinkovitosti poslovanja slovenskih bank bi tako lahko vplivala morebitna privatizacija bank. Z vstopom Slovenije v EU in uvedbo evra se je slovenski bančni trg najbolj izpostavil zunanji konkurenci. Tako so manjše tuje banke, ki so vstopile na slovenski bančni trg, zaostriale konkurenco. Integracija slovenskega bančnega trga je imela za posledico obrestne marže na pridobljena posojila slovenskih bank v tujini. Poleg tega, da so slovenske banke lažje prišle do tujih virov financiranja, so se tudi zmanjšale obrestne marže na plasirana sredstva, kar se je poznalo na že tako nizki regionalni dobičkonosnosti. V obdobju finančne krize je bankam otežen dostop do tujih virov financiranja, zato se je vstop Slovenije v EU izkazal kot odlična poteza (Bems in Sorsa 2008).

3.3.2 Zaostrovanje razmer na bančnem trgu

Naraščajoče povpraševanje podjetij in drugih finančnih organizacij po bančnih posojilih v letu 2007 je pokazatelj visoke gospodarske rasti. Ekonomski dejavniki, kot so intenzivna investicijska dejavnost, financiranje lastniške konsolidacije v gospodarstvu v obliki združitvev, prevzemov ter financiranja podjetij v državah nekdanje Jugoslavije, so spodbujali kreditiranje. Na povečano rast posojil nebančnemu sektorju je vplival tudi institucionalni dejavnik, in sicer vstop majhne banke v bančni sistem v januarju 2007. Rast posojil nebančnemu sektorju v letu 2007 se je kljub pričakovanju po stabiliziranju ali celo zvišanju stopenj rasti posojil zaradi zviševanja obrestnih mer močno zvišala in tako septembra 2007 presegla 38 %. Po visokih rasteh je najbolj izstopalo kreditiranje tujine in kreditiranje drugih finančnih organizacij, sledila je rast posojil nefinančnim družbam. Od decembra 2006 do junija 2007 so se posojila, odobrena drugim finančnim organizacijam, ki so bila vključena v financiranje prevzemnih aktivnosti, povečala za več kot 85 % (Banka Slovenije 2007, 1).

Slika 9: Posojilna aktivnost v Sloveniji po sektorjih

Vir: Banka Slovenije 2009.

Zaostrene razmere na mednarodnih denarnih trgih so pustile posledice tudi v slovenskem bančnem sektorju, predvsem preko zvišanja obrestnih mer in težje dostopnosti do tujih dolgoročnih posojil. To se je kazalo v zadolževanju v tujini in s tem povezanim tveganjem. Omejeno je bilo financiranje domače gospodarske aktivnosti, saj so višje obrestne mere in težja dostopnost tujih posojil vplivala na manjšo dostopnost posojil v domačih bankah. Realni sektor je vpliv krize čutil tudi prek upadanja tujega povpraševanja zaradi hitrejšega umirjanja gospodarske rasti v EU (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj 2008).

Slovenske banke, v nasprotju z bankami razvitega zahodnoevropskega finančnega trga, med naložbami v tuje finančne instrumente niso utrpeli večjih neposrednih izgub, saj so bile bolj konservativne pri naložbah v tuje finančne instrumente. Prav tako večjih neposrednih izgub v začetku finančne krize niso povzročale niti naložbe v tuje dolžniške vrednostne papirje, ki so predstavljale manj kot 10 % bilančne vsote. Večja pa je bila izpostavljenost slovenskih bank v dolžniških vrednostnih papirjih izdanih v EU, ki so avgusta 2008 predstavljale 8,7 % bilančne vsote. Večino teh terjatev so predstavljale naložbe v vrednostne papirje. Obveznosti do tujih bank in drugih finančnih posrednikov so bile pomembnejše po obsegu in s tem pomembnejše za uspešnost nadaljnjega poslovanja slovenskih bank. Oktobra 2008 je zadolženost slovenskih bank na mednarodnem grosističnem finančnem trgu dosegla 35,4 % bilančne vsote. Občutljivost slovenskih bank na nadaljnji razvoj finančne krize je izredno velika, saj je odvisnost od uspešnosti refinanciranja na tujih, skoraj neaktivnih finančnih trgih visoka. Daljše obdobje negotovosti refinanciranja bank v tujini otežuje predvidljivost posledic za nadaljnjo kreditno aktivnost slovenskih bank (Jašovič in Košak 2008, 4–5).

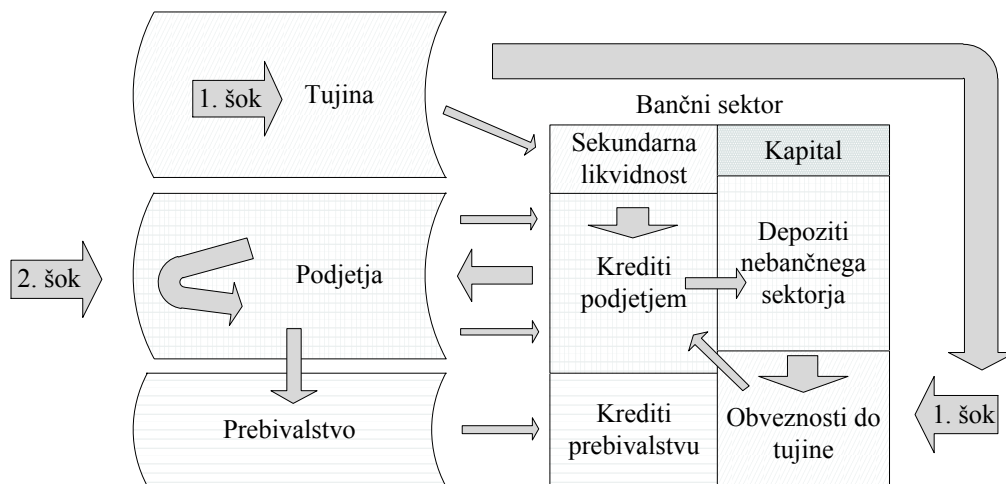
Finančna kriza ni vplivala na slovenske banke v takšnem obsegu kot na banke drugod po Evropi in ZDA. Razlog za to gre iskati v konservativnosti slovenskega finančnega sektorja in v majhnem deležu naložb na ameriškem finančnem trgu. Slovenski finančni sektor je najbolj prizadelo pomanjkanje likvidnosti, povečano tveganje in nezaupanje na mednarodnem denarnem trgu, kar pa je imelo za posledico zmanjšanje financiranja slovenskih bank iz tujine.

3.4 Težave financiranja slovenskih bank

Mednarodna finančna kriza je pri slovenskih bankah vplivala na pogoje in obseg pridobivanja tujih virov in na njihovo refinanciranje. Posledice so se v nadaljnjem razvoju finančne krize in njenem prehajanju v gospodarsko krizo pričele odražati v intenzivnejšem poslabšanju kvalitete kreditnega portfelja bank (Jašovič in Košak 2008, 8).

Omejeno financiranje slovenskih bank je imelo za posledico omejevanje kreditne ponudbe slovenskih bank oziroma zaostrovanje kreditnih standardov za vse kreditojemalce ne glede na njihovo kreditno sposobnost. Med posledice omejenega financiranja slovenskih bank sodi tudi prehitro zmanjševanje kreditne aktivnosti, kar vodi v poslabšanje kvalitete obstoječega kreditnega portfelja bank. Čim hitrejši in močnejši bo proces krčenja ponudbe posojil kot

posledica težav pri refinanciranju bank v tujini, tem izrazitejše bo poslabšanje kvalitete obstoječega portfelja bank. Banke se pri izvajanju kreditne aktivnosti obnašajo prociklično, zato bi dodatno zmanjševanje kreditne ponudbe zaradi posledic finančne krize še dodatno zaostriло preskrbljenost gospodarstva z bančnimi posojili. Ne nazadnje pa je posledica zmanjšane kreditne aktivnosti bank poslabšanje kratkoročne likvidnosti bank, in sicer prek poslabšanja likvidnosti v realnem sektorju. V prvi polovici leta 2008 se je povečal obseg medpodjetniškega financiranja in financiranja pri drugih finančnih posrednikih, dinamika rasti bančnih posojil pa je bila počasnejša. V prihodnje lahko pričakujemo večje neprostovoljno naraščanje posojil in komercialnih kreditov med podjetji, saj se gospodarske razmere slabšajo, kreditna aktivnost bank pa upada (Jašovič in Košak 2008, 9).

Slika 10: Shematski prikaz vpliva finančne krize na slovenski bančni sistem

Vir: Banka Slovenije 2009.

Vzroki šibke posojilne aktivnosti se kažejo skozi slabo gospodarsko stanje v evroobmočju ter posledično skozi izogib tveganjem zaradi krize. Poslovanje bank in kakovost kreditnega portfelja se torej slabša zaradi nestabilnih razmer v gospodarstvu. Za okrevanje gospodarstva bo vsekakor potrebno odpraviti kreditni krč in preprečiti nadaljnje poslabšanje kreditnega portfelja, predvsem z izboljšanjem sodelovanja med bankami in podjetji pri poslovnem in finančnem prestrukturiranju.

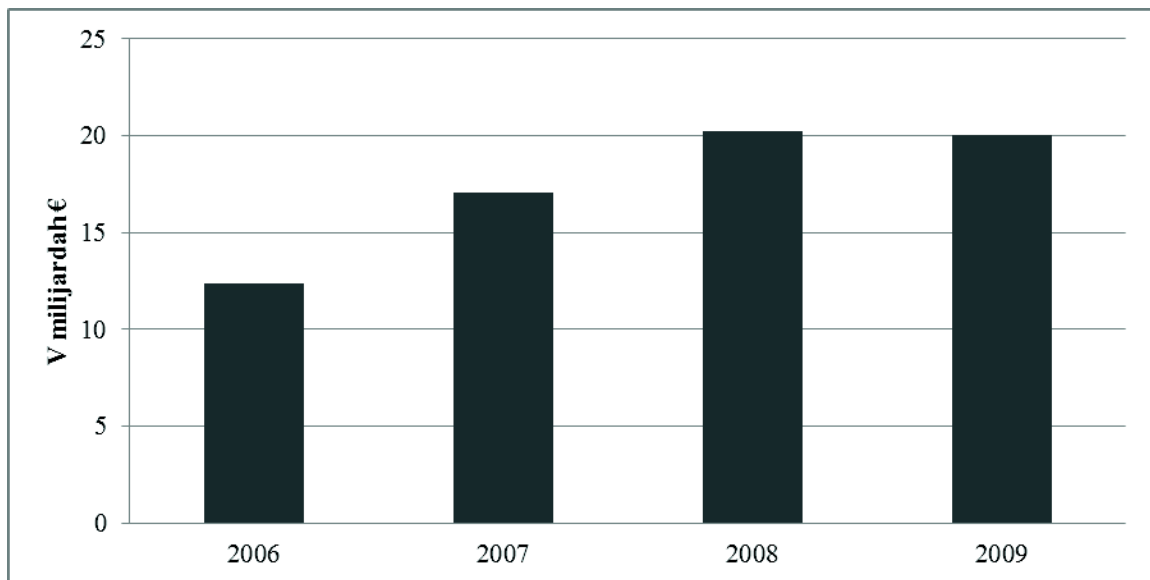
3.5 Kreditni krč in bančno kreditiranje podjetij

Razmere, v katerih se trenutno nahaja slovensko, pa tudi svetovno gospodarstvo, je mogoče opisati z besedno zvezo kreditni krč. Kreditni ali posojilni krč lahko definiramo kot tisto ekonomsko stanje, v katerem se dostopnost do kreditov in posojil bistveno zmanjša in se pogoji za pridobitev financiranja izjemno poostrijo (Finančni slovar 2009a). Vzrokov, ki pripeljejo do takšnega stanja, je več. Kreditni krč se lahko pojavi ob pričakovanju, da bodo tržne cene premoženja, ki so jih kreditnojemalci zastavili kot jamstvo za poplačilo svojih obveznosti, začela izgubljati na svoji vrednosti. V primeru, da takšno premoženje doživi

cenovni zlom, se pojavijo številni stečajni podjetij, saj le-ta niso več sposobna servisirati svoje finančne obveznosti. Posledično se banke pred morebitnimi novimi izgubami zavarujejo tako, da preprosto nehajo posojati denar. Najpogosteje pa pojav kreditnega krča povzročijo ravno banke z neustreznim odnosom do tveganj. Govorimo namreč o obdobju neprimerne in nemarnega posojanja denarja, katerega posledice so velikanske izgube na strani finančnih institucij, ker kreditorejmalci svojih obveznosti ne morejo več odplačevati, pri tem pa vrednosti sredstev, s katerimi so bila zavarovana posojila, tudi ne zadostujejo za poplačilo. Posledično finančne institucije zmanjšajo razpoložljivost denarja in povišajo stroške financiranja s povečanjem obrestnih mer, pri tem pa se tudi njihov odnos do tveganj popolnoma spremeni. Posledica spremenjenih razmer se tako kaže v dlje časa trajajoči recesiji in počasnejšem okrevanju gospodarstva zaradi zmanjšane ponudbe finančnih sredstev ter posledično manjše gospodarske aktivnosti (Finančni slovar 2009b).

3.5.1 Zastoj posojilne aktivnosti

Leta 2007 in 2008 je naraščalo povpraševanje podjetij in drugih finančnih organizacij po bančnih posojilih, kar je kazalo na visoko gospodarsko rast. V obdobju visoke gospodarske aktivnosti se povečujejo potrebe podjetij po dodatnih finančnih virih za financiranje proizvodnje in investicij ter utrjevanje in poglobljanje pozicij na zunanjih trgih, saj med bruto domačim proizvodom in povpraševanjem po posojilih obstaja pozitivna povezava.

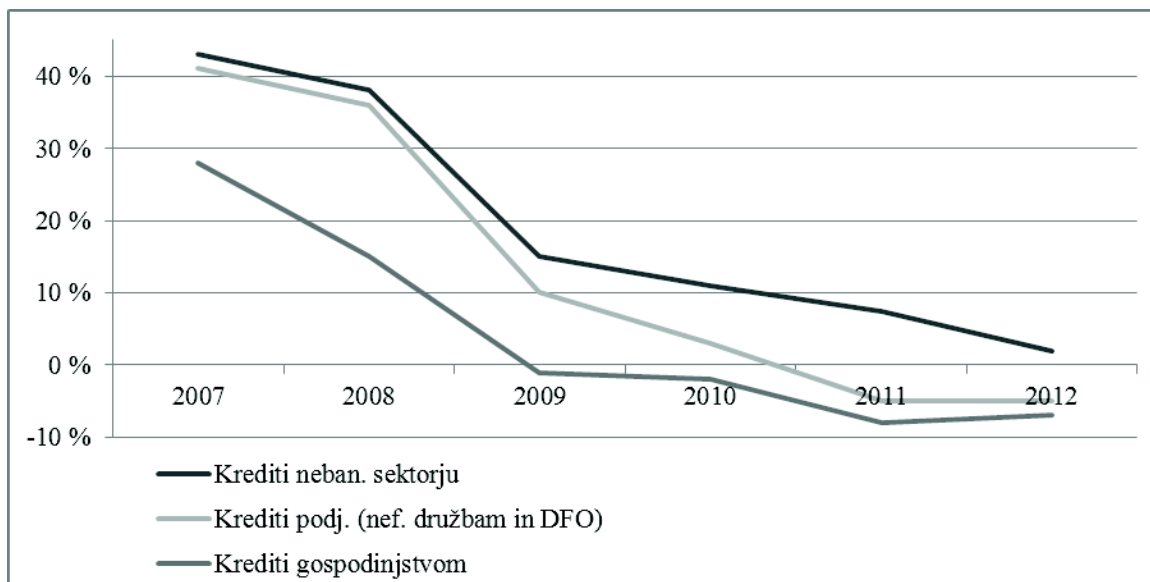
Slika 11: Stanje bančnih kreditov podjetjem ob koncu posameznega leta v Sloveniji (v milijardah evrov)

Vir: Banka Slovenije 2007, Banka Slovenije 2009 in Banka Slovenije 2010.

Konec leta 2007 so tako banke evroobmočja kot tudi slovenske banke pričele z zaostrovanjem kreditnih standardov. Smer spreminjanja le-teh je bila vseskozi podobna in v Sloveniji leta 2009 izrazitejša. Tako slovenski bančni sektor kot tudi slovensko gospodarstvo sta se zaradi

zaostrenih razmer na mednarodnih trgih soočila z zmanjševanjem rasti kreditov, predvsem preko zvišanja obrestnih mer in težje dostopnosti do tujih dolgoročnih posojil, kar se je kazalo v zadolževanju v tujini in s tem povezanim tveganjem. Dodatno zaostrena politika bank glede zavarovanja posojil ter višjih pribitkov na referenčne obrestne mere pa je leta 2009 vplivala na zmanjšanje bančnega kreditiranja podjetij (Banka Slovenije 2009, 1).

Po podatkih Banke Slovenije (2009) se povečana restriktivnost bank pri financiranju podjetij poleg omejene kreditne ponudbe kaže tudi v krajšanju ročnosti posojil. Konec leta 2007 je delež kreditov krajših ročnosti pričel naraščati, nadaljeval pa se je tudi leta 2008 in 2009. Obseg odobrenih kratkoročnih posojil, ki so jih banke odobrile podjetjem, ni zadostoval, da bi bila medletna rast kratkoročnih posojil pozitivna. Banke so podjetjem odobravale dolgoročna posojila, a je njihov obseg za nekajkrat zaostajal za novimi kratkoročnimi posojili.

Slika 12: Medletne stopnje rasti posojil nebančnemu sektorju (v odstotkih)

Vir: Banka Slovenije 2012.

Po podatkih Banke Slovenije (2012) je v letu 2011 financiranje podjetij ostalo na podobno nizki ravni kot v preteklih dveh letih. Podjetja so okrepila financiranje pri tujih bankah, saj je bilo financiranje pri domačih upnikih omejeno. Razdolževanje pri domačih bankah in zadolževanje v tujini je značilno za dejavnosti, ki dosegajo pozitivno rast na podlagi izvoznega povpraševanja. Zastoj v lastniških naložbah vpliva na to, da se zadolženost podjetij ohranja na visoki ravni.

Omejenost kreditnega povpraševanja podjetij je povezana z negativno gospodarsko rastjo, veliko zadolženostjo, povečanjem stečajev, visokimi pribitki na referenčne obrestne mere, razmerami v gradbeništvu ter slabo stanje novih naročil in prihodkov od prodaje. Ob vsem tem pa imamo na drugi strani omejenost ponudbe posojil, ki je posledica dostopa do virov financiranja, obsega kapitala, izgub iz poslovanja ter kakovosti kreditnega portfelja.

3.5.2 *Dinamika bančnih posojil podjetjem po posameznih dejavnostih*

Kreditni krč bank je v različnem obsegu vplival na vse dejavnosti in tako je bila sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov v večini dejavnosti nižja.

Dejavnosti, ki so bile pred krizo deležne izjemne rasti financiranja pri bankah, so tudi po padcu dosegale nadpovprečno rast, zato pa je bil relativni padec financiranja pri njih največji. Visoka posojilna aktivnost bank se je kazala v času visoke gospodarske rasti, s tem pa je naraščalo tudi zadolževanje gradbeništva, poslovanja z nepremičninami in finančnega posredništva. Stopnje rasti posojil so bile v teh dejavnostih za dvakrat višje kot v predelovalni dejavnosti. V letih 2008 in 2009 je krčenje posojilne aktivnosti bank omejilo rast posojil po dejavnostih (Banka Slovenije 2009, 21).

Po podatkih Banke Slovenije (2012) se je v letu 2011 zadolženost podjetij pri bankah zmanjšala v večini dejavnosti. Zaradi ohranjanja visoke ravni zadolženosti gradbeništva pri bankah pa se je delež gradbenih podjetij v stanju posojil nefinančnim družbam povečal z 9,3 % konec leta 2007 na 12,5 % konec leta 2011.

Preglednica 2: Struktura stanj posojil pri bankah po dejavnostih (v odstotkih)

Dejavnost	December 2007	December 2011
Predelovalna dejavnost	26,7	26,3
Gradbeništvo	9,3	12,5
Trgovina	19,8	18,3
Promet in skladiščenje	8,4	9,9
Gostinstvo	2,5	3,2
Finančno posredništvo	11,1	7,2
Poslovanje z nepremičninami	5,0	5,5
Strokovne in dr. posl. dejavnosti	9,3	8,1
Nefinančne družbe skupaj	100,0	100,0

Vir: Prirejeno po Banki Slovenije 2012.

3.5.3 *Povečanje zadolženosti podjetij*

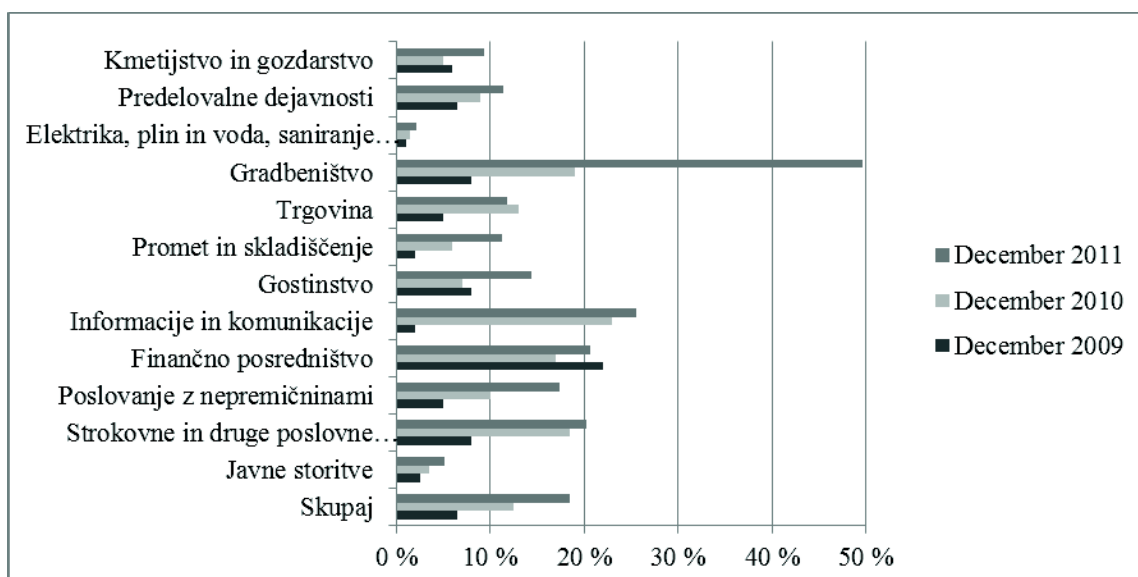
Visoka zadolženost podjetij oziroma povečanje razmerja med poslovnimi in finančnimi obveznostmi in kapitalom podjetja zmanjšuje kreditno sposobnost povpraševanja, kar pa ima za posledico negativno rast bančnih posojil nefinančnim družbam. Tako torej visoka zadolženost podjetij slabo vpliva na zmožnost odplačevanja dolga iz tekočega poslovanja podjetij in s tem omejuje prevzemanje dodatnih kreditnih obveznosti.

Veliki padci vrednosti lastniškega kapitala in počasnejša rast celotnih finančnih obveznosti podjetij vplivata na povečanje razmerja med dolžniškim in lastniškim financiranjem podjetij.

Podatki o finančnem vzvodu pa kažejo, da je v povprečju zadolženost podjetij v Sloveniji večja kot v evroobmočju, kar slabo vpliva na bonitetno oceno posameznega podjetja pri banki in dodatno zmanjšuje možnost financiranja ter dvig cen že tako omejenih virov (Banka Slovenije 2009, 23).

Po podatkih Banke Slovenije (2009) je bilo pri dejavnostih, kot sta gradbeništvo in finančno posredništvo, opaziti pospešeno naraščanje zamud pri bankah. Leta 2007 in 2008 so se zamude nefinančnih podjetij pri poravnavanju obveznosti do bank skoraj podvojile. Zamude so se najhitreje podaljševale v finančnem posredništvu, kjer so zamude nad 90 dni dosegle več kot petino vse razvrščene aktive. Leta 2009 so hitro naraščale tudi zamude v gradbeništvu, in sicer kar trikrat več kot ob koncu leta 2008.

Od druge polovice leta 2011 najprej so nedonosne terjatve bank v nefinančnih podjetjih naraščale z nekoliko počasnejšo dinamiko. Delež zamud nad 90 dni se je v tem sektorju do konca leta povečal na 18,5 % in do februarja 2012 na 19,7 % (Banka Slovenije 2012).

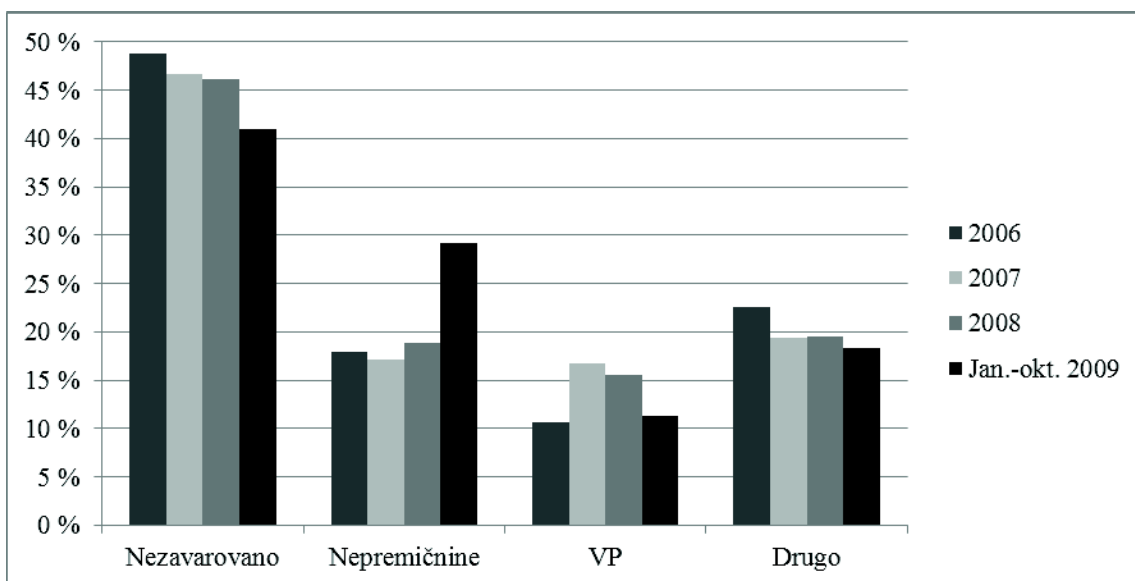

Slika 13: Delež zamud nad 90 dni v razvrščeni aktivi bank (v odstotkih)

Vir: Banka Slovenije 2012.

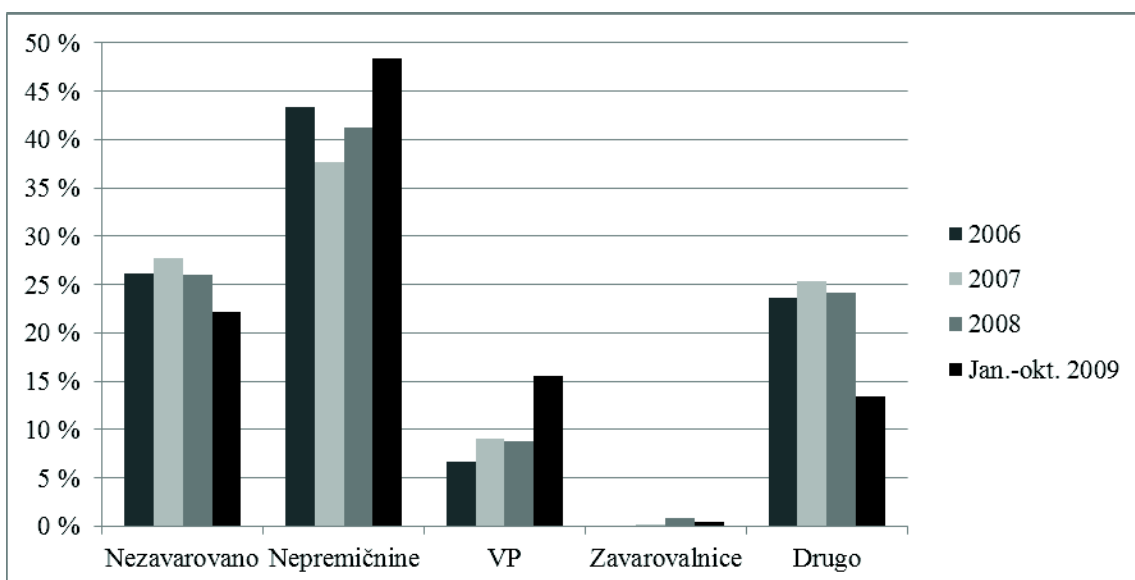
3.5.4 Zavarovanje posojil

Zahteve bank po kakovostnejših zavarovanjih posojil, ki so jih morala predložiti podjetja, so posledica zaostrovanja kreditnih standardov. V času svetovne finančne in gospodarske krize se ob slabšanju bonitetnih ocen komitentov zaostrejuje tudi zahteve bank glede zavarovanja terjatev. Delež nezavarovanih posojil se je zniževal pri vseh skupinah komitentov. Enako kot pred izbruhom krize je bilo v celotnem bančnem portfelju v vseh novo odobrenih posojilih nezavarovanih 42 odstotkov. To ni v veliki meri posledica popuščanja kreditnih standardov bank, temveč je bolj posledica krajšanja ročnosti posojil (Banka Slovenije 2009, 26).

Slika 14: Struktura zavarovanj vseh novih kratkoročnih posojil nefinančnim podjetjem (v odstotkih)

Vir: Banka Slovenije 2009.

Slika 15: Struktura zavarovanj vseh novih dolgoročnih posojil nefinančnim podjetjem (v odstotkih)

Vir: Banka Slovenije 2009.

Banke v prihodnosti pričakujejo povečanje kreditnega tveganja, saj bodo na kreditiranje še naprej negativno vplivali dejavniki: poslabšanje kreditne sposobnosti kreditnojemalcev, njihova sorazmerno visoka raven zadolženosti in poslabšanje kakovosti zavarovanj.

Podjetja v času krize niso sposobna nositi bremena novega zadolževanja, saj je sposobnost ustvarjanja nove vrednosti nizka. Potrebno je spodbudnejše poslovno okolje, da bi se izboljšal poslovni in finančni položaj podjetij.

4 UKREPI ZOPER SVETOVNO FINANČNO IN GOSPODARSKO KRIZO

Finančna stiska je velika. Vlade in centralne banke se spopadajo z izzivi gospodarske in finančne krize, tako da sprejemajo vrsto različnih ukrepov za ublažitev posledic krize, a so le-te trdovratne in daljnosežne.

4.1 Reševanje krize v svetu

Vlade in centralne banke pri reševanju finančne krize in z njo povzročenih realnih recesij uporabljajo različne strategije in politike, saj glede nastajanja in reševanja finančne krize ni neke splošno sprejete ekonomske teorije. Za začetek reševanja posledic krize je predvsem pomembno razumevanje narave oziroma izvora krize.

Štiblar (2008, 112) glede reševanja krize povzema naslednji sistematični pristop:

- finančno krizo je potrebno obravnavati kot sistemsko napako in ne reagirati na posamezne težave;
- potrebno je izbrati pravilno zaporedje ukrepov, da je lahko problem rešen v pravem času. Pri tem gre za tri prioritete. Kot prva se pojavlja likvidnostna kriza, za rešitev katere so potrebne posojilne linije likvidnosti. Druga prioriteta pomeni odpravo slabih aktiv (odpisi presegajo delniški kapital, svežega zasebnega kapitala ni dovolj – primerni so bodisi prevzemi bodisi državna dokapitalizacija). Tretja prioriteta pa je zaznamovana z recesijo v realnem sektorju, proti kateri je potrebno ukrepati z monetarnimi in fiskalnimi spodbudami;
- da bi se izognili podobnim problemom v prihodnje, je potrebno konstruirati svetovni finančni sistem.

4.1.1 *Sistemski pristop*

Po Štiblarju (2008) so dokapitalizacija bank, državne garancije za vse depozite občanov ter prevzemi izvzetih solventnih delov bankrotiranih ustanov s strani konkurentov trije sistemski načini reševanja finančnih ustanov, ki so v finančni krizi doživele nelikvidnost in nesolventnost.

Nekdanji predsednik FED, Alan Greenspan, je izjavil, da je pojav takšne krize možen enkrat na sto let in da ji še ni videti konca. Izjavo je potrebno vzeti resno in se sistematično lotiti reševanja krize, tako da se začne pri njenem izvoru, torej pri ameriškem nepremičninskem trgu. Zaustaviti je potrebno padanje cen nepremičnin v ZDA, da bi lahko začeli z odpravljanjem vzrokov krize. Pri reševanju krize ameriškega nepremičninskega trga pa obstaja ovira pri identifikaciji hipotek, saj so listinjene preko zadolžnic, ki temeljijo na hipotekarnih obveznicah (CDO) in so zavarovane s finančnimi instrumenti za zavarovanje

posojilnega tveganja (CDS). Tako po ameriški zakonodaji ni mogoče terjati poplačila hipotekarnega dolga iz drugih virov, kot so hipoteke (Štiblar 2008, 115).

4.1.2 Pravilno zaporedje reševalnih ukrepov

Za reševanje krize je pomembno pravilno zaporedje reševalnih ukrepov, med katere sodijo urgentno reševanje likvidnostnih težav, odprava problemov solventnosti bank ter pomoč realnemu sektorju. Velikokrat je težava čas, ker se morajo določeni ukrepi izvesti takoj, a se izkaže, da je za produktivnost in uspeh ukrepov pomembno, da se le-te izvede premišljeno in pravilno.

Urgentno reševanje likvidnostne krize

Neuspeh ameriških ukrepov v začetku se kaže skozi nesistemski pristop, saj so bili zneski intervencij premajhni, ob tem pa so začeli z odpravo solventnosti namesto likvidnosti. Veliki večini bank je bila v pomoč vzpostavljena posojilna linija in neomejen dostop k likvidnosti. Pomanjkanje likvidnosti in hud padec delnic je pripeljalo banke do propada. Da bi se ohranila stabilnost bank, je potrebno vzpostaviti nekakšno mednarodno likvidnostno črpalko za črpanje likvidnosti, medtem pa bi se reševala aktiva bank. Države, ki so sposobne financirati mednarodno likvidnostno črpalko so Kitajska, Japonska, Tajvan, Rusija, EU in ZDA. Za uspeh likvidnostne črpalke pa je pomembna zadostna količina likvidnosti ter zaustavitev tiskanja denarja v ZDA (Štiblar 2008, 117).

Američani ne morejo sami reševati finančne krize, saj njihovo ravnanje vpliva na ves svet.

Po Štiblarju (2008) je vzpostavitev mednarodne likvidnostne črpalke pomembna za zaustavitev krizne psihologije, ki se je razširila po vsej Evropi. Da ne bi občutili plitkosti likvidnostne črpalke, je potrebno zagotoviti dovolj denarja. Tiskanje in padec denarja bi lahko preprečile bogate države tako, da bi prispevale v omenjeni likvidnostni sklad. Pogoji za to pa je preoblikovanje zunanje politike ZDA, z izgradnjo nove ureditve ekonomskega in finančnega miru.

Odprava problemov solventnosti bank

Zasebni prevzemi ali nacionalizacija kritičnih finančnih ustanov so najučinkovitejši načini reševanja krize. Težave bank se kažejo tako na aktivih kot tudi na pasivih, in sicer z obveznicami, katerih ne morejo prodati, in depoziti, ki jih v kriznih trenutkih deponenti pogosto dvigujejo. V primeru, da je obseg danih posojil in kupljenih obveznic večji od obsega pridobljenih depozitov, se banke soočijo s pomanjkanjem likvidnosti in nimajo dovolj kapitala za kritje razlike. Rešitev je več, in sicer jih lahko dokapitalizirajo lastniki, lahko jih kupijo druge zasebne finančne ustanove in jih dokapitalizirajo, ali pa vstopi država in jih z

dokapitalizacijo nacionalizira. Zelo pogosto se zgodi, da država odigra pomembno vlogo in s svežim kapitalom obnovi in vrne banke k normalnemu poslovanju. Lastništvo države se lahko zgodi neposredno ali skozi menjavo dolgov za kapital. ZDA, EU in druge razvite države imajo v veliki meri nacionaliziran bančni sektor, kar jih stane okoli 10 odstotkov BDP (Štiblar 2008, 118).

Pomoč realnemu sektorju

Neugodne posledice finančne krize je čutiti v pomanjkanju bančne posojilne podpore gospodarstvu, kar slabo vpliva na realni sektor. Ob tem pa se slabšajo tudi drugi pogoji gospodarjenja.

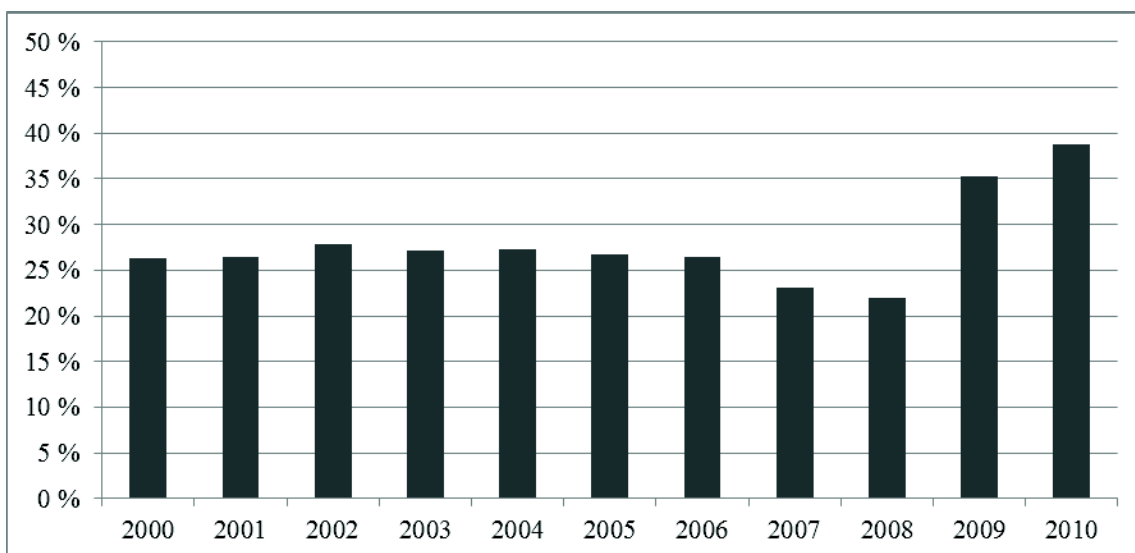
Da bi se preprečilo ali vsaj omejilo padanje povpraševanja po produktih in storitvah doma in v tujini, je po Štiblarju (2008) potrebno podpreti gospodarstvo z monetarnimi ukrepi in fiskalnimi spodbudami, pri čemer pa lahko pride do pretiravanja (»overshooting«), ki lahko povzroči nestabilnost z inflacijo. Pri podpori gospodarstvu se mora poznati takojšen kratkoročni učinek na rast in delovna mesta.

Ambiciozen program strukturnih reform je ključ za oživitev gospodarstva. Oblikovan bi moral biti tako, da bi bil prilagojen državam članicam, s ciljem večje stabilnosti. Strukturne reforme lahko vplivajo na izboljšanje sposobnosti prilagajanja gospodarstva, ki je potrebna za hitro okrevanje, odpravo nekaterih vzrokov sedanje krize, hkrati pa bi lahko okrepile skupno povpraševanje držav članic.

4.2 Reševanje krize v Sloveniji

Slovenska oblast se leta 2007 še ni ukvarjala s krizo kljub temu, da so istega leta slovenski bančniki že občutili prve znake krize. Še dolgo v leto 2008 je veljalo, da je Slovenija na krizo imuna, saj so nekateri politiki še decembra 2008 menili, da Slovenija ni v krizi.

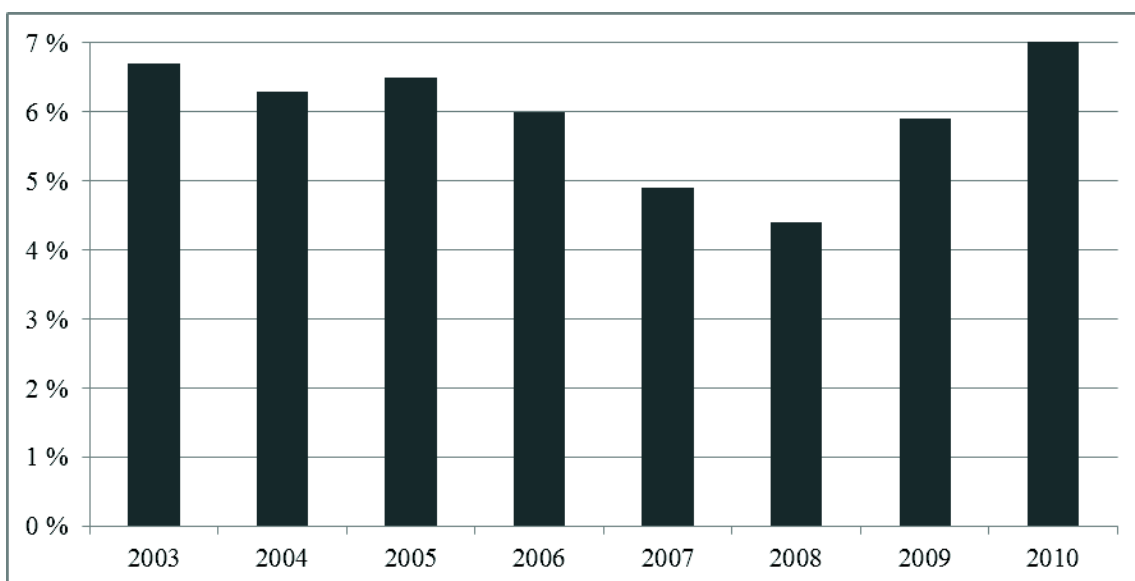
Slika 16 nam prikazuje javni dolg države, ki se je v letu 2010 povečal za 3,5 odstotne točke, kar je predvsem posledica financiranja javnofinančnega primanjkljaja.

Slika 16: Delež javnega dolga Slovenije, izražena v odstotkih BDP

Vir: Eurostat 2011b.

Slika 17 prikazuje stopnjo brezposelnosti v Sloveniji glede na aktivno prebivalstvo vse od leta 2003. Zaostrene gospodarske razmere so se odrazile tudi na brezposelnosti, tako lahko vidimo, da se je od leta 2008 brezposelnost povečevala.

Slika 17: Stopnja brezposelnosti v Sloveniji glede na aktivno prebivalstvo

Vir: OECD 2011.

Slovensko gospodarstvo in finančni sektor sta močno občutila posledice gospodarske in finančne krize. V skladu s priporočili Evropske komisije je Slovenija sprejela vrsto potrebnih ukrepov, s ciljem zmanjšanja negativnih učinkov svetovne krize na realno gospodarstvo in finančni sistem. Posledice so močno spremenile finančne in gospodarske okoliščine, zato je bil potreben aktiven boj proti finančni in gospodarski krizi. S tem se je leta 2008 soočila krizna skupina ključnih ministrov, katere naloga je bila oblikovanje ukrepov za ublažitev

vpliva krize na slovensko gospodarstvo, predvsem stabilizacija finančnega sistema za zagotovitev likvidnosti.

4.2.1 Sprejeti ukrepi

Za omejitev negativnih učinkov krize je potrebno spodbuditi gospodarsko aktivnost, zagotoviti odpravo makroekonomskih neravnovesij ter povečati gospodarsko rast.

Med leti 2008 in 2011 je bilo sprejetih nekaj ukrepov, ki so omejili negativne učinke krize, s ciljem doseči dolgoročno vzdržno gospodarsko rast:

Omejitev proračunskega primanjkljaja

Javni dolg Slovenije se je, kljub rasti zadolževanja zaradi odpravljanja posledic gospodarske krize, uspel ohraniti znotraj konvergenčnih kriterijev. Slovenski proračunski primanjkljaj je znašal 5,8 odstotka BDP, kar je manj kot primanjkljaj EU, ki je v povprečju znašal 6,6 odstotka BDP (Eurostat 2011a, Eurostat 2011b).

Omejitev širitve finančne krize z garantnimi shemami

Vlada je s tem ukrepom preprečila naval na banke in širitev krize v bančno krizo, saj je sprejela garancijo za hranilne vloge prebivalstva in garancijo za kredite na mednarodnem bančnem trgu v višini 12 milijard evrov (Banka Slovenije 2011).

Sprejetje nekaterih socialnih ukrepov za ohranitev socialne enotnosti in enakopravnosti v družbi:

- z Zakonom o minimalni plači je plačo povečala za 22 odstotkov, s 562 na 734 evrov (ZSSS 2011);
- z Zakonom o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa in delnem povračilu je nadomestila plače zaposlenim na začasnem čakanju na delo;
- v celotnem obdobju izvajanja omenjenega ukrepa je ZRSZ sklenila 904 pogodbe o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (MDDSZ 2011).

Omejitev plač funkcionarjev

Sprejet je bil zakon o začasnem znižanju plač funkcionarjev, in sicer v višini 4 odstotkov osnovne plače (ZZZPF 2010).

Povečanje vlaganja javnih sredstev v raziskave in razvoj

Leta 2008 je bilo za raziskovalno in razvojno dejavnost namenjenih 616,8 milijonov evrov

oziroma 1,86 odstotkov BDP. Leta 2010 pa so se izdatki povečali in dosegli 745,9 milijonov evrov oziroma 2,1 odstotka BDP (SURS 2010; SURS 2008).

4.2.2 Glavne strukturne reforme

Slovenija, zaradi splošnega nestrinjanja in nepripravljenosti na nepriljubljene ukrepe ter zaradi referendumskih zavrnitev, glavne strukturne reforme še ni sprejela.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju

Pokojninska reforma je težka naloga, ki je povezana s socialnimi trenji. Gre za največji finančni sistem v državi, v katerem se s sprotim plačevanjem prispevkov delavcev neposredno zagotavlja izplačevanje pokojnin upokojencem. Zaradi medgeneracijske solidarnosti je vzdržnost pokojninskega sistema odvisna predvsem od števila prebivalcev in njihove starosti. Evropa se sooča s problemom staranja prebivalstva, zato se bodo morale vlade po Evropi soočiti s tem problemom ter spremeniti in prilagoditi pokojninski sistem.

Prejšnja Vlada Republike Slovenije je predlagala novo pokojninsko reformo, ki bi prinesla:

- postopno zvišanje upokojitvene meje za 2 do 3 leta in delno izenačevanje le-te med moškimi in ženskami;
- zaustavitev nadaljnjega padanja pokojnin;
- pravičnejši pokojninski sistem, saj bi bila vzpostavljena neposredna povezava med vplačanimi prispevki in višino končne pokojnine;
- s subvencioniranimi prispevki v pokojninsko blagajno bi bilo stimulirano hitrejše zaposlovanje mladih in zaposlovanje starejših;
- starostne pokojnine bi se v povprečju povišale od 5 do 19 odstotkov;
- upoštevala bi se dodana doba za zaposlene na zdravju škodljivih delovnih mestih;
- uvedba dodatnih bonusov – za vsako leto dela, in sicer po izpolnitvi pogojev za predčasno ali starostno upokojitev, bi posameznik, ki bi ostal zaposlen v nespremenjenem obsegu do dopolnjenega 65. leta starosti, poleg plače lahko uveljavil še 20 odstotkov predčasne ali starostne pokojnine.

Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno

Siva ekonomija in delo na črno, ki sodita med posledice finančne in gospodarske krize, delujeta obremenilno na slovenski proračun in tako negativno vplivata na delodajalce, državo, socialno zavarovanje, premoženje in varnost ljudi.

Po Schniderju (2011) se Republika Slovenija uvršča med evropske države z visoko stopnjo dela na črno, katere delež je ocenjen med 16 in 20 odstotkov BDP.

Zakon o malem delu

Na tem področju je potrebno poenotiti različne oblike priložnostnega in občasnega dela ter v te oblike dela vključiti poleg študentov tudi upokoјence in brezposelne osebe.

V Sloveniji se je boj proti finančni krizi začel predvsem z oblikami pomoči bankam, gospodarstvu in prebivalstvu. Težave pa bo potrebno reševati bolj sistematično in bolj dovezetno odpravljati vzroke za slabosti v državnem aparatu. Malo delo na primer močno vpliva na državne in javne finance, saj je v preteklosti ureditev izvzemala prispevke za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

4.3 Ukrepi za preprečevanje kreditnega krča

Posledice krize so močno spremenile finančne in gospodarske okoliščine, zato se je krizna skupina ključnih ministrov lotila aktivnega boja proti finančni in gospodarski krizi ter sprejela vrsto ukrepov za ublažitev vpliva krize na slovensko gospodarstvo. Namenjeni so bili finančnemu in javnemu sektorju, prebivalstvu ter izboljšanju črpanja evropskih sredstev.

Jamstvena shema za podjetja in jamstvena shema za fizične osebe sta bila pomembnejša protikrizna ukrepa, ki sta bila namenjena lažjemu dostopu do bančnih posojil in likvidnostnih sredstev, izvajala pa sta se preko poslovnih bank. Sredstev ni bilo potrebno zagotoviti takoj na začetku, saj je bila vloga države jamstvena. Ukrepa sta bila precej preventivne narave, saj naj bi finančnim družbam (predvsem bankam) pomagala zagotoviti dostop do finančnih sredstev, z namenom nemotenega opravljanja dejavnosti, kot je kreditiranje gospodarstva in gospodinjstev. Z obema ukrepoma se je želelo preprečiti vpliv finančne krize na ostala področja gospodarstva.

4.3.1 Zakon o jamstveni shemi in zakon o jamstveni shemi za fizične osebe

Državni ukrepi niso obrodili sadov pri spodbudi kreditne aktivnosti bank. Vlada je bila primorana aktivirati kreditiranje tako gospodarstva kot tudi gospodinjstev. Tako je leta 2009 pripravila predlog Zakona o jamstveni shemi (ZJShemRS) in predlog Zakona o jamstveni shemi za fizične osebe (ZJShemFO).

ZJShemRS, katerega namen je bil omiliti posledice gospodarske in finančne krize ter izboljšanje likvidnosti gospodarstva za lažje pridobivanje finančnih sredstev na slovenskem bančnem trgu ter ZJShemFO, katerega namen je bil prav tako omilitev posledic gospodarske in finančne krize. Jamstva države se niso vštevala v kvoto poroštev, ki jih letno določi Zakon o izvrševanju proračuna. Zakona sta bila aktivna do 31. 12. 2010 (ZJShemRS, 3. čl.).

Po poročilu Ministrstva za finance o izvajanju jamstvenih shem (2012) je bila Slovenska izvozna in razvojna banka, d.d., Ljubljana (SID banka 2011) pri obeh zakonih pooblaščen,

da v imenu in za račun Republike Slovenije opravlja vse posle v zvezi z izdajo, spremljanjem, unovčevanjem in izterjavo jamstev ter nadzor nad namensko porabo kreditov, zavarovanih z jamstvom.

Država je v zakonu za jamstva podjetjem namenila 1,2 milijarde evrov (ZJShemRS, 11. čl.), za jamstva fizičnim osebam pa skupaj 350 milijonov evrov (ZJShemFO, 12. čl.). Država je bila pripravljena pomagati pri kreditiranju podjetij, in sicer z jamstvom za novo odobrena posojila pod naslednjimi pogoji:

- višina posojila je bila omejena na znesek skupne letne mase plač za leto 2008;
- ročnost posameznega posojila je bila omejena na od enega leta do 10 let;
- če so bila podjetja ustanovljena kasneje, znesek posojila ni smel preseči ocenjene letne mase plač v prvih dveh letih.

Po ZJShemRS (7. in 8. čl.) so bili krediti z jamstvom države lahko namenjeni financiranju novih ali že začelih investicij, financiranju osnovne dejavnosti, financiranju obratnih sredstev ali reprogramu kratkoročnih posojil v srednjeročne. Določene so bile tudi omejitve, in sicer, če je bilo posojilo namenjeno odkupu podjetij oziroma njihovih deležev ali odplačilu obstoječih posojil, najetih za te namene, v teh primerih jamstva države ni bilo mogoče izdati. Omejitve so bile tudi pri podjetjih, ki so bila v težavah po zakonu o pomoči za reševanje in prestrukturiranje gospodarskih družb v težavah.

Zakon je predvidel zaščito, da bi država bankam preprečila čiščenje svojih bilanc skozi kreditiranje slabših podjetij nižje bonitetne ocene z jamstvom države. Banka je morala v primeru jamstva za posojila podjetjem nižje bonitetne ocene C prevzeti višja tveganja kot pri posojilih podjetjem bonitetnih ocen A in B. Jamstvo države je znašalo največ 80 odstotkov višine posojila z omejitvijo od 100.000 evrov do največ 70.000.000 evrov. Banka je za jamstvo države pri posojilih podjetjem bonitetne ocene A plačala letno provizijo v višini 0,4 odstotka glavnice posojila, pri posojilih podjetjem bonitetne ocene B 0,55 odstotka glavnice, pri posojilih podjetjem bonitetne ocene C pa 0,8 odstotka višine glavnice. V primeru posojanja majhnemu ali srednje velikemu podjetju se je za prvi dve leti od izdaje poroštev provizija znižala za 25 odstotkov, v primeru posojanja velikemu podjetju pa za 15 odstotkov. Ob vsem tem je morala banka plačati tudi četrtno nadomestilo za stroške priprave in vodenja računa v višini 0,05 odstotka glavnice posojila. V obeh primerih je šlo za prihodek državnega proračuna (ZJShemRS, 13. čl.).

V preteklosti so se posojila bank menedžerske prevzeme izkazala za problematična. Z novelo Zakona o jamstveni shemi (ZJShemRS-A, 2. in 3. čl.) so se zaostri pogoji bankam za dodeljevanje posojil z državnim jamstvom, na način, da je banka plačala določeno provizijo v primeru nezavarovanega posojila, in sicer 0,4 odstotka od glavnice za podjetja bonitetne ocene A, 0,8 odstotka za podjetja bonitetne ocene B ter 2 odstotka od glavnice za podjetja bonitetne ocene C. Novela zakona vsebuje omejitve tudi za poslovanje bank, ki so prejele

poročstva države, in sicer je bilo bankam v celoti prepovedano dajanje ali reprogramiranje tovrstnih posojil.

Po ZJShemFO (6. čl.) so se kreditorejmalci delili v dve skupini, in sicer so bili na eni strani kreditorejmalci z delovnim razmerjem za nedoločen čas, katerih plača je bila nižja ali enaka 1,5-kratniku povprečne plače v tistem obdobju. Enaka omejitev je veljala za skupne odhodke, ki se všttevajo v davčno osnovo po zakonu o dohodnini. Omenjena skupina je prvič reševala stanovanjsko vprašanje ali pa je šlo za mlade družine. Namenjenih jim je bilo 300 milijonov evrov, država pa je jamčila za 50 odstotkov obveznosti iz posojila, zavarovanega s hipoteko, katerega ročnost ni bila daljša od 25 let. Višina glavnice je bila omejena na od 5000 do 100.000 evrov. Na drugi strani pa so bili kreditorejmalci, ki so po 1. 10. 2008 izgubili službo in katerih dohodki niso presegli polovico letne povprečne plače na posameznega družinskega člana. Namenjenih jim je bilo 50 milijonov evrov državnih jamstev, država pa je jamčila za celotno posojilo, katerega ročnost ni smela biti daljša od 10 let. Glavnica je lahko znašala od 2000 do 10.000 evrov za vsako leto do upokojitve. Letno nadomestilo za pripravo in vodenje računa za kreditorejmalca je plačala banka, in sicer v višini 0,2 odstotka preostale glavnice posojila.

4.3.2 Izvedba jamstvene sheme

Po ZJShemFO je SID banka v imenu Republike Slovenije v času trajanja jamstvene sheme izvedla 6 avkcij za dodelitev jamstvenih kvot. Fizičnim osebam je bilo danih 1028 kreditov v skupni višini 35,4 milijone evrov. Zakonsko določena kvota v višini 350 milijonov evrov je bila 5,5-odstotno izkoriščena, saj so bila jamstva Republike Slovenije dana sedmim bankam v skupni višini 19,3 milijona evrov. Ob zaključki jamstvene sheme je stanje jamstev znašalo 18,1 milijona evrov oziroma 0,05 odstotka predvidenega BDP za leto 2011. Unovčena jamstva, ki jih je do 30. 6. 2011 Republika Slovenija plačala za obveznosti 46 fizičnih oseb v višini 0,3 milijona evrov, so skupaj z odplačili dolžnikov predstavljala razliko med izdanimi jamstvi in dejanskim stanjem. Fizične osebe, ki jim je Republika Slovenija plačala jamstvo, so bile med tistimi, ki jim je bila po 1. 10. 2008 odpovedana pogodba o zaposlitvi iz poslovnih razlogov (Ministrstvo za finance 2012).

Iz poročila Ministrstva za finance o jamstveni shemi (2012) sledi, da je bilo po ZJShemFO največ jamstev danih za kredite fizičnih oseb, ki prvič rešujejo stanovanjsko vprašanje. Višina teh kreditov je znašala 39,7 odstotkov. Za ostale skupine kreditorejmalcev pa je delež danih jamstev znašal od 16,2 do 24 odstotkov.

Preglednica 3: Izdana jamstva po ZJShemFO – po skupinah kreditorejmalcev / za fizične osebe

Zap. št.	Skupina kreditorejmalca po ZJShemRS	Znesek odobrenih kreditov v mio EUR	Znesek odobrenih kreditov – delež jamstva RS v mio EUR	Delež v %
1	b) kreditorejmalci, ki prvič rešujejo stanovanjske težave	15,3	7,6	39,7
2	c) kreditorejmalci, ki so člani mlade družine	9,2	4,6	24,0
3	a) kreditorejmalci, ki imajo delovno razmerje sklenjeno za določen čas	7,8	3,9	20,2
4	č) kreditorejmalci, ki jim je bila po 1. 10. 2008 odpovedana pogodba o zaposlitvi	3,1	3,1	16,2
	Skupaj	35,4	19,3	100

Vir: Ministrstvo za finance 2012.

Po ZJShemRS je SID banka v imenu Republike Slovenije v času trajanja jamstvene sheme izvedla 15 avkcij za dodelitev jamstvenih kvot. Danih je bilo 581 kreditov v skupni višini 840,5 milijona evrov, in sicer je bilo med prejemniki 428 pravnih oseb. Zakonsko določena kvota v višini 1.200 milijonov evrov je bila 25,8-odstotno izkoriščena, saj so bila jamstva Republike Slovenije dana enajstim bankam v skupni višini 310,1 milijona evrov. Na dan 30. 6. 2011 je stanje jamstev znašalo 244,1 milijona evrov oziroma 0,7 odstotka predvidenega BDP za leto 2011. Unovčena jamstva, ki jih je do 30. 6. 2011 Republika Slovenija plačala za obveznosti 25 pravnih oseb v višini 11,8 milijona evrov ter jamstva, katerim so se banke odpovedale s sklenitvijo negativnih aneksov, so skupaj z odplačili dolžnikov predstavljala razliko med izdanimi jamstvi in dejanskim stanjem (Ministrstvo za finance 2012).

Iz poročila Ministrstva za finance o izvajanju jamstvenih shem (2012) sledi, da je bila več kot polovica (50,6 %) vseh unovčenih jamstev izvedena pri pravnih osebah, ki so ob izdaji jamstev sodile v bonitetni razred C. Delež unovčenih jamstev pri pravnih osebah z bonitetno oceno B je znašal 48,9 %. Pri pravnih osebah z bonitetno oceno A pa je delež unovčenih jamstev za pravne osebe znašal 0,5 %.

Po ZJShemRS je bila slaba polovica (47,1 %) jamstev danih za kredite pravnih oseb s področja predelovalne dejavnosti, dobra petina (20,4 %) za gradbeništvo, 13,8 % jamstev je bilo danih za kredite pravnih oseb s področja prometa in skladiščenja, sledijo trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil (10 %), skupni delež ostalih področij dejavnosti pa predstavlja 8,6 % jamstev (Ministrstvo za finance 2012).

Preglednica 4: Izdana jamstva po ZJShemRS – po področju dejavnosti / za pravne osebe

Zap. št.	Dejavnost	Znesek odobrenih kreditov v mio EUR	Znesek odobrenih kreditov – delež jamstva RS v mio EUR	Delež v %
1	Predelovalne dejavnosti	405,5	146,2	47,1
2	Gradbeništvo	170,3	63,3	20,4
3	Promet in skladiščenje	106,8	42,9	13,8
4	Trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil	85,6	31,0	10,0
5	Informacijske in komunikacijske dejavnosti	17,9	6,8	2,2
6	Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti	11,5	4,6	1,5
7	Kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti	8,0	3,5	1,1
8	Oskrba z vodo; ravnanje z odpadki; saniranje okolja	7,9	2,5	0,8
9	Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo	7,9	2,9	0,9
10	Druge raznovrstne poslovne dejavnosti	5,9	1,9	0,6
11	Gostinstvo	4,9	1,7	0,5
12	Zdravstvo in socialno varstvo	3,4	1,0	0,3
13	Poslovanje z nepremičninami	2,5	0,9	0,3
14	Rudarstvo	2,0	0,7	0,2
15	Finančne in zavarovalniške dejavnosti	0,5	0,2	0,1
	Skupaj	840,5	310,1	100

Vir: Ministrstvo za finance 2012.

Po poročilu Ministrstva za finance o izvajanju jamstvenih shem (2012) je bila dobra polovica (62,3 %) kreditov dana za financiranje obratnih sredstev. Za reprogram kreditov najetih za obratna sredstva je bilo danih slaba četrtina (24,9 %) kreditov, za financiranje novih investicij je bilo danih 7,4 % kreditov in 4,9 % za financiranje že začelih investicij. Za reprogramiranje kreditov, najetih za investicije pa je bilo najetih najmanj kreditov, in sicer le 0,5 %.

Preglednica 5: Izdana jamstva po ZJShemRS – po namenu kreditov

Zap. št.	Namen kredita	Znesek odobrenih kreditov v mio EUR	Znesek odobrenih kreditov – delež jamstva RS v mio EUR	Delež v %
1	Financiranje obratnih sredstev	546,6	193,2	62,3
2	Reprogram – obratna sredstva	190,3	77,1	24,9
3	Financiranje nove investicije	59,9	22,8	7,4
4	Financiranje že začete investicije	39,1	15,3	4,9
5	Reprogram - investicije	4,7	1,6	0,5
	Skupaj	840,5	310,1	100

Vir: Ministrstvo za finance 2012.

4.3.3 Analiza in učinkovitost jamstvene sheme

Potrebnih je bilo več mesecev, da je jamstvena shema dejansko zaživela. V okviru drugega svežnja ukrepov za blažitev posledic finančne in gospodarske krize je vlada februarja 2009 sprejela ukrep jamstvene sheme bankam za kreditiranje podjetij. Marca 2009 je sledil vladni predlog zakona, a je že v Državnem zboru doživel pomembne spremembe. Jamstvena sredstva so bila po določilu pristojnega matičnega odbora za finance in monetarno politiko enakomerno porazdeljena med podjetja bonitetnih razredov A, B in C. Kljub temu da je vlada predlagala, da se podjetjem bonitetne ocene C nameni le 200 milijonov evrov, podjetjem bonitetne ocene A in B pa 500 milijonov evrov, je obveljala enakomerna porazdelitev 400 milijonov evrov jamstev, saj je bil omenjeni predlog zakona deležen veta Državnega sveta, ki se ni strinjal z neenakomerno porazdelitvijo (Hren 2009).

Preglednica 6: Izdana jamstva po ZJShemRS – po bonitetnem razredu kreditorejmalcev

Bonitetni razred	Znesek kredita v mio EUR	Znesek jamstva RS v mio EUR	Delež v %
Bonitetni razred A	354,82	123,66	39,88
Bonitetni razred B	335,55	117,71	37,96
Bonitetni razred C	150,18	68,75	22,17
Skupaj	840,55	310,12	100

Vir: Ministrstvo za finance 2012.

Vlada je sprejela novelo zakona o jamstveni shemi (in Zakon o javnih financah – ZJF-E) in bankam, ki so bile deležne državnih ukrepov, prepovedala reprogramiranje posojil za menedžerske odkupe, saj je obstajala bojazen, da bi banke z jamstvi države obnavljale posojila za menedžerske odkupe. Kljub temu je bila bankam s strani vlade dopuščena možnost

obnovitve posojila na podlagi predhodnega soglasja nadzornega sveta, če bi se s tem preprečila znatna škoda banki (Zimic in Hren 2009). Prva avkcija SID banke za jamstva države bankam je potekala šele marca 2009, kar je štiri mesece po vladni predstavitvi ukrepa, saj novela Zakona o jamstveni shemi, ki je bila predmet odločanja o vetu v Državnem svetu, ni bila sprejeta.

Po Mastenu (2009) je rešitev za omejitev uporabe sredstev za refinanciranje tako imenovanih tajkunskih kreditov zahtevala precej administrativnega dela, ob tem pa je morala biti velika večina sredstev namenjena odobravanju novih posojil. Gospodarstvo je potrebovalo refinanciranje obstoječih kreditnih linij, saj v času krize novih projektov ni mogoče pričakovati. Jamstvena shema je bila obsojena na neuspeh, ker je vlada omejila refinanciranje, le-to pa je v času recesije in omejenega kreditiranja nujno. Prizadevanje vlade po omilitvi kreditnega krča in prekomernega kreditiranja bi lahko vodilo v nove slabe naložbe, zato neuspeh jamstvene sheme ni nujno slaba stvar.

Ekonomist Velimir Bole, kot eden od avtorjev jamstvene sheme, je nekaj mesecev po začetku izvajanja le-te vzroke za njen neuspeh pripisal zamudam pri sprejemanju in prevelikem administriranju. Zamude pri sprejemanju jamstvene sheme so po mnenju avtorja nastale zaradi stvari, ki z namenom sheme niso imele zveze, kar je vodilo v neuspeh (Masten 2009).

Država je načrtovala 1,2 milijarde evrov za bančno kreditiranje podjetij, izkoriščenih pa je bilo nekaj več kot 310 milijonov evrov jamstev. Banke tudi z jamstvom države niso bile pripravljene financirati gospodarstva, saj je do konca leta 2010 kreditiranje v primerjavi z letom 2008 upadlo. Razlog za nezainteresiranost bank za kreditiranje podjetij s pomočjo jamstev države gre lahko iskati v preveliki birokratizaciji, po drugi strani pa gre lahko za pomanjkanje investicij oziroma kreditni nesposobnosti podjetij. Zagotovo država podjetjem ni olajšala dostopa do financiranja sredstev. Dejstvo je, da jamstvena shema, ki je obetala, ni dosegla želenih rezultatov.

4.3.4 Vpliv jamstvene sheme na javne finance

Po podatkih iz letnega poročila SID Banke za leto 2011 je država bankam do konca leta 2011 izplačala za 23,3 milijona evrov jamstev za posojila podjetjem ter za 179 tisoč evrov posojil, odobrenih fizičnim osebam. Iz proračuna je do konca leta 2011 država bankam tako izplačala 23,6 milijona evrov poroštev. Za štiri že izplačana jamstva za fizične osebe so bila v letu 2011 s strani poslovnih bank sredstva izterjana in vrnjena v proračun.

5 SKLEP

Finančno-gospodarska kriza, ki smo ji priča, se je začela s pokom ameriških nepremičninskih trgov. Kriza se je v ZDA začela kot nepremičninska, kasneje pa se je prenesla na finančno področje. Iz ZDA je krizo vodilo v Evropo in druge dele sveta ter iz finančnih trgov nazaj v realno gospodarstvo, od koder je sploh prišel hipotekarni povod.

Pojav sodobne finančne krize je pogojen z globljimi in težje obvladljivimi vzroki. Gre za resne težave svetovnega finančnega sistema, katerih posledica so visoka zadolženost, velike likvidnostne težave in solventnost finančnih institucij ter visoka zadolženost posameznih držav in visoki presežki v drugih državah.

Gospodarska kriza, ki se je začela kazati že leta 2007, je poglobljena s finančno krizo. Vse kaže, da je sedanja kriza najtežja po Veliki depresiji iz leta 1929 in le čas bo pokazal, v kakšne razsežnosti bo šla.

Posledice svetovne finančne in gospodarske krize je čutiti v vseh državah. Posojilna neaktivnost, padec cen nepremičnin in dramatično padanje borznih tečajev povzročajo zmanjšanje zaupanja potrošnikov, potrošnje in naložb. Vse večja negotovost se kaže skozi slabšo dostopnost dolgoročnih finančnih virov, poleg tega pa upadajo naročila in prodaja podjetij. Dejavnosti, ki so odvisne od potrošniških posojil, kot je gradbeništvo, čutijo močne posledice zaradi poslabšanja razmer na trgih. Posledice, kot so izguba delovnih mest in stečaji podjetij, nižajo življenjski standard prebivalstva. Finančni sistemi se soočajo s kreditnimi krči, izvoz v vseh državah pa upada.

V gospodarstvu EU je veljalo prepričanje, da realno gospodarstvo EU sloni na trdnih temeljih, kot je hitra rast izvoza ter dober finančni položaj gospodinjstev in podjetij. Predvidevalo se je, da napredne evropske ekonomije ne bodo utrpele večjih posledic. Izkazalo se je, da so finančni sistemi doživeli močnejši udarec, kot je bilo pričakovati, tako se je kriza v zadnjem četrtletju 2008 preselila v realno gospodarstvo.

Z vstopom slovenskega gospodarstva v svetovno finančno in gospodarsko krizo proti koncu leta 2008 je bilo le-to bolj dovzetno za spremembe na svetovnih trgih, saj je zaradi svoje majhnosti usmerjeno v izvoz. Nedelovanje medbančnega trga v evroobmočju ter upad izvoznega povpraševanja na vseh ključnih slovenskih trgih je predstavljalo veliko težavo za slovensko gospodarstvo. Zaradi splošnega nezaupanja so slovenske banke težko prihajale do virov financiranja, s katerimi bi financirale gospodarstvo. Zaradi podobnih težav so slovenske zunanjetrgovinske partnerice posledično zmanjšale svoja naročila.

Slovenija je ena tistih članic EU, kjer se je aktivnost med krizo najbolj zmanjšala. Upad BDP-ja je posledica upada domače potrošnje, investicij in slabšega izvoza. Številna slovenska podjetja so visoko zadolžena ter premalo prisotna na hitro rastočih trgih, stanje pa dodatno

poslabšuje kreditni krč in padeč investicij v gradbenem sektorju.

Slabe gospodarske razmere so se odrazile tudi v bančništvu, ki potrebuje kapital, le-tega pa je težko zagotoviti v slabih gospodarskih časih, saj je varčevanje podjetij in prebivalstva omejeno. Pridobivanje novega kapitala za banke na mednarodnih trgih je težje in dražje. Zaostrene razmere na finančnih trgih povzročajo zmanjšan obseg izdanih bančnih posojil, kar takoj vpliva na gospodarsko rast evropskih držav. Finančna kriza s seboj prinese več nadzora in regulacije finančnega sistema. Zavedati se moramo, da je za zdravo delovanje pomembno zaupanje in razumno sprejemanje tveganj, če je to v neugodnih razmerah le mogoče.

Vzroki šibke posojilne aktivnosti se kažejo skozi slabo gospodarsko stanje v evroobmočju ter posledično skozi izogib tveganjem zaradi krize. Poslovanje bank in kakovost kreditnega portfelja se torej slabša zaradi nestabilnih razmer v gospodarstvu. Za okrevanje gospodarstva bo vsekakor potrebno odpraviti kreditni krč in preprečiti nadaljnje poslabšanje kreditnega portfelja, predvsem z izboljšanjem sodelovanja med bankami in podjetji pri poslovnem in finančnem prestrukturiranju.

Omejenost kreditnega povpraševanja podjetij je povezana z negativno gospodarsko rastjo, veliko zadolženostjo, povečanjem stečajev, visokimi pribitki na referenčne obrestne mere, razmerami v gradbeništvu ter slabo stanje novih naročil in prihodkov od prodaje. Ob vsem tem pa imamo na drugi strani omejenost ponudbe posojil, ki je posledica dostopa do virov financiranja, obsega kapitala, izgub iz poslovanja ter kakovosti kreditnega portfelja.

Podjetja v času krize niso sposobna nositi bremena novega zadolževanja, saj je sposobnost ustvarjanja nove vrednosti nizka. Potrebno je spodbudnejše poslovno okolje, da bi se izboljšal poslovni in finančni položaj podjetij.

Finančna stiska je velika. Vlade in centralne banke se spopadajo z izzivi gospodarske in finančne krize tako, da sprejemajo vrsto različnih ukrepov za ublažitev posledic krize, a so le-te trdovratne in daljnosežne. Za omejitev negativnih učinkov krize je potrebno spodbuditi gospodarsko aktivnost, zagotoviti odpravo makroekonomskih neravnovesij ter povečati gospodarsko rast.

Za začetek reševanja posledic krize je predvsem pomembno razumevanje narave oziroma izvora krize. Potrebno je ubrati odločne korake na poti k reševanju in zdravljenju finančnega sistema, in sicer z dokapitalizacijo, reorganizacijo, velikanskimi odpisi slabih posojil, stečaji in prisilnimi združevanji posameznih velikih bank. S pomočjo držav, ki so s povečanjem javnega dolga edine zmožne zagotoviti ustrezna sredstva, se lahko doseže končni cilj, ki je zmanjšanje bilančnih vsot bank in bistveno izboljšanje njihove kapitalске ustreznosti.

Ambiciozen program strukturnih reform je ključ za oživitev gospodarstva. Oblikovan bi moral biti tako, da bi bil prilagojen državam članicam, s ciljem večje stabilnosti. Strukturne

reformne lahko vplivajo na izboljšanje sposobnosti prilagajanja gospodarstva, ki je potrebna za hitro okrevanje, odpravo nekaterih vzrokov sedanje krize, hkrati pa bi lahko okrepile skupno povpraševanje držav članic. Velikokrat je težava čas, ker se morajo določeni ukrepi izvesti takoj, a se izkaže, da je za produktivnost in uspeh ukrepov pomembno, da se le-te izvede premišljeno in pravilno.

Posledice krize so močno spremenile finančne in gospodarske okoliščine, zato se je v Sloveniji krizna skupina ključnih ministrov lotila aktivnega boja proti finančni in gospodarski krizi ter sprejela vrsto ukrepov za ublažitev vpliva krize na slovensko gospodarstvo. Namenjeni so bili finančnemu in javnemu sektorju, prebivalstvu ter izboljšanju črpanja evropskih sredstev.

Za ublažitev finančne in gospodarske krize sta bila konec leta 2008 in v začetku leta 2009 sprejeta dva svežnja ukrepov, da bi se stabiliziral finančni sistem in zagotovila sredstva za normalno poslovanje podjetij. Jamstvena shema za podjetja in jamstvena shema za fizične osebe sta bila pomembnejša protikrizna ukrepa, ki sta bila namenjena lažjemu dostopu do bančnih posojil in likvidnostnih sredstev. Z obema ukrepoma se je želelo preprečiti vplivanje finančne krize na ostala področja gospodarstva.

Država je načrtovala 1,2 milijarde evrov za bančno kreditiranje podjetij, izkoriščenih pa je bilo nekaj več kot 310 milijonov evrov jamstev. Banke tudi z jamstvom države niso bile pripravljene financirati gospodarstva, saj je do konca leta 2010 kreditiranje v primerjavi z letom 2008 upadlo. Razlog za nezainteresiranost bank za kreditiranje podjetij s pomočjo jamstev države gre lahko iskati v preveliki birokratizaciji, po drugi strani pa gre lahko za pomanjkanje investicij oziroma kreditni nesposobnosti podjetij. Zagotovo država podjetjem ni olajšala dostopa do financiranja sredstev. Dejstvo je, da jamstvena shema, ki je obetala, ni dosegla zelenih rezultatov.

LITERATURA

- Baily, Martin N., Douglas W. Elmendorf in Robert E. Litan. 2008. *The Great Credit Squeeze: How it Happened, How to Prevent Another*. Washington: The Brookings Institution.
- Bank for International Settlements. 2008. *78th Annual Report* 1. April 2007–31. March 2008. Basel: Bank for International Settlements.
- Banka Slovenije. 2007. *Poročilo o poslovanju bank in gibanja na kapitalskem trgu*. [Http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?Datotekaid=2827](http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?Datotekaid=2827) (21. 5. 2012).
- Banka Slovenije. 2009. *Stabilnost slovenskega bančnega sistema*. [Http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=3784](http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=3784) (22. 10. 2012).
- Banka Slovenije. 2010. *Poslovanje bank v tekočem letu, gibanja na kapitalskem trgu in obrestne mere*. [Http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=3838](http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=3838) (20. 12. 2012).
- Banka Slovenije. 2011. *Jamstvo za vloge v bankah*. [Http://www.bsi.si/jamstvo-vlog.asp?MapaId=150](http://www.bsi.si/jamstvo-vlog.asp?MapaId=150) (15. 9. 2012).
- Banka Slovenije. 2012. *Poročilo o finančni stabilnosti*. [Http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=4743](http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=4743) (21. 1. 2013).
- Barle, Janez in Anton Žunič. 2008. *Globalna finančna kriza z vidika upravljanja tveganj*. [Http://www.zes.si/files/Zbornik%20referatov.pdf](http://www.zes.si/files/Zbornik%20referatov.pdf) (12. 12. 2010).
- Bems, Rudolf in Sorsa Piritta. 2008. Efficiency of Slovenian Banking Sector in EU Context. *Bančni vestnik* 57 (11): 82–88.
- Blodget, Henry. 2009. *Crash of 2008 Now Worse Than Crash in 1929*. [Http://www.businessinsider.com/henry-blodget-great-crash-of-2008-now-worse-than-freat-crash-of-1929-2009-3](http://www.businessinsider.com/henry-blodget-great-crash-of-2008-now-worse-than-freat-crash-of-1929-2009-3) (9. 8. 2011).
- Buiter, Wiliem in Anne Sibert. 2008. *The Collapse of Iceland's Banks: The Predictable end of a Non-Viable Business Model*. [Http://www.voxue.org/index.php?q=node/2498](http://www.voxue.org/index.php?q=node/2498) (9. 1. 2012).
- Eurostat – Your key to European statistics. 2009. *General Economic Background*. [Http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/structural_indicators/indicators/economical_context](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/structural_indicators/indicators/economical_context) (20. 11. 2010).
- Eurostat – Your key to European statistics. 2011a. *General government deficit/surplus*. [Http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsieb080](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsieb080) (24. 11. 2012).
- Eurostat – Your key to European statistics. 2011b. *General government gross debt*. [Http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb090&plugin=1](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb090&plugin=1) (24. 11. 2012).
- Eurostat – Your key to European statistics. 2011c. *Real GDP growth rate*. [Http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020) (1. 12. 2012).
- Finančni slovar. 2009a. *Kreditni krč*. [Http://www.financnislovar.com/definicije/kreditni-krc.html](http://www.financnislovar.com/definicije/kreditni-krc.html) (25. 1. 2010).
- Finančni slovar. 2009b. *Vzroki in posledice kreditnega krča*. [Http://www.financnislovar.com/clanki/vzroki-in-posledice-kreditnega-krca.html](http://www.financnislovar.com/clanki/vzroki-in-posledice-kreditnega-krca.html) (25. 1. 2010).

- Gospodarska zbornica Slovenije. 2009. *Letno poročilo Gospodarske zbornice Slovenije za leto 2008*.
[Http://www.gzs.si/slo/o_gzs/letno_porocilo_gospodarske_zbornice_slovenije_za_leto_2008/45130](http://www.gzs.si/slo/o_gzs/letno_porocilo_gospodarske_zbornice_slovenije_za_leto_2008/45130) (15.7.2011).
- Hren, Barbara. 2009. Državni svet dal veto na zakon o jamstvih in DDV. *Dnevnik*, 3. april 2009, 23.
- International Monetary Fund. 2008. *Global Financial Stability Report*.
[Http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2008/02/pdf/text.pdf](http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2008/02/pdf/text.pdf) (12. 12. 2012).
- Jašovič, Božo in Tomaž Košak. 2008. *Vpliv finančne krize na slovenski bančni sistem*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Kovač, Bogomir. 2008. *Finančna kriza*. [Http://www.juregrm.blogspot.com/2008/04/financna-kriza-dr-b-kova.html](http://www.juregrm.blogspot.com/2008/04/financna-kriza-dr-b-kova.html) (2. 12. 2012).
- Masten, Igor. 2009. Jamstvena shema dejansko zelo uspešna. *Dnevnik*, 25. avgust 2009, 17.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2011. *Delno subvencioniranje polnega delovnega časa*.
[Http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/zdspdc/](http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/zdspdc/) (14. 10. 2012).
- Ministrstvo za finance. 2012. *Poročilo o izvajanju jamstvenih shem*.
[Http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/Finan%C4%8Dno_premo%C5%BEenje_in_poro%C5%A1tva/Tekoce_informacije/Porostva_in_jamstva/Por_JShem.pdf](http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/Finan%C4%8Dno_premo%C5%BEenje_in_poro%C5%A1tva/Tekoce_informacije/Porostva_in_jamstva/Por_JShem.pdf) (26. 2. 2013).
- Mrak, Mojmir. 2002. *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV založba.
- Mrkaič, Mičo. 2008. *Kaj prinaša leto 2008 – Gospodarska predvidevanja*. Ljubljana: Finance.
- Organisation for Economic Co-Operation and Development. 2008. *Impact of The Economic Crisis on Employment and Unemployment in the OECD Countries*.
[Http://www.oecd.org/document/63/0,3343,en_2649_33927_41727231_1_1_1_1,00.html](http://www.oecd.org/document/63/0,3343,en_2649_33927_41727231_1_1_1_1,00.html) (5. 11. 2011).
- Organisation for Economic Co-Operation and Development. 2011. *Country Statistic Profile: Slovenia*. [Http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-slovenia_20752288-table-svn](http://www.oecd-ilibrary.org/economics/country-statistical-profile-slovenia_20752288-table-svn) (8. 12. 2012).
- Rajhman, Tina. 2008. *Največja finančna kriza zadnjih 60 let*. [Http://www.asista-skupina.si/index.php?t=news&id=5](http://www.asista-skupina.si/index.php?t=news&id=5) (11. 12. 2012).
- Schneider, Friedrich. 2011. *Size and Development of The Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2011*.
[Http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2011/ShadEcon31.pdf](http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2011/ShadEcon31.pdf) (4. 12. 2012).
- SID Banka. 2011. *Letno poročilo SID Banke in skupine SID Banka 2011*.
[Http://www.sid.si/resources/files/doc/poslovni-dokumenti/SID_Banka_LP2011.pdf](http://www.sid.si/resources/files/doc/poslovni-dokumenti/SID_Banka_LP2011.pdf) (7. 12. 2012).
- Slovenska tiskovna agencija. 2011. *Slovensko gospodarstvo negotovo v leto 2012*.
[Http://kr-og.sta.si/2011/12/slovensko-gospodarstvo-negotovo-v-leto-2012/](http://kr-og.sta.si/2011/12/slovensko-gospodarstvo-negotovo-v-leto-2012/) (2. 7. 2012).

- Statistični urad Republike Slovenije. 2008. *Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2008 – končni podatki*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3321](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3321) (14. 10. 2012).
- Statistični urad Republike Slovenije. 2009. *Indeksi vrednosti opravljenih gradbenih del, Slovenija, november 2009*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2887](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2887) (5. 12. 2012).
- Statistični urad Republike Slovenije. 2010. *Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2010 – začasni podatki*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4322](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4322) (14. 12. 2012).
- Statistični urad Republike Slovenije. 2011. *Indeksi vrednosti opravljenih gradbenih del, Slovenija, november 2011*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4459](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4459) (5. 12. 2012).
- Strašek, Sebastijan in Timotej Jagrič. 2010. *Borzni in poslovni cikel*. Maribor: Ekonomsko poslovna fakulteta.
- Štiblar, Franjo. 2008. *Svetovna kriza in Slovenci – kako jo preživeti?* Ljubljana: Založba ZRC.
- UIUC – University of Illinois at Urbana-Champaign. 2008. *About The Great Depression*. [Http://www.english.uiuc.edu/maps/depression/about.htm](http://www.english.uiuc.edu/maps/depression/about.htm) (15. 11. 2010).
- UNCTAD. 2009. *The Global Economic Crisis: Systematic Failures and Multilateral Remedies*. [Http://www.unctad.org/en/docs/gds20091_en.pdf](http://www.unctad.org/en/docs/gds20091_en.pdf) (6. 9. 2011).
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. 2008. *Intervju: Gospodarska rast se bo upočasnila*. [Http://www.umar.gov.si/informacije_za_javnost/clanki_in_mnenja/clanek/zapisi/intervju_gospodarska_rast_se_bo_upocasnila/26/?tx_ttnews\[smooth\]=9%tx_ttnews\[syear\]=2008&cHash=610cf41728](http://www.umar.gov.si/informacije_za_javnost/clanki_in_mnenja/clanek/zapisi/intervju_gospodarska_rast_se_bo_upocasnila/26/?tx_ttnews[smooth]=9%tx_ttnews[syear]=2008&cHash=610cf41728) (20. 11. 2010).
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. 2009. Mednarodno okolje. *Ekonomsko ogledalo* 12 (XV): 8-13. [Http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/eo/2009/eo1209.pdf](http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/eo/2009/eo1209.pdf) (17. 12. 2012).
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. 2011. *Poročilo o razvoju 2011*. [Http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2011POR_2011s.pdf](http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2011POR_2011s.pdf) (1. 12. 2012).
- Zimic, Srečko in Barbara Hren. 2009. Vlada pogojno zapira vrata tajkunskega kreditiranja. *Dnevnik*, 8. maj 2009, 21.
- ZSSS – Zveza svobodnih sindikatov Slovenije. 2011. *Zahteva Zveze svobodnih sindikatov za dvig minimalne plače*. [Http://www.sindikato-zsss.si/attachment/article/473/minimalna_placajanuar.pdf](http://www.sindikato-zsss.si/attachment/article/473/minimalna_placajanuar.pdf) (5. 12. 2012).

VIRI

- Zakon o jamstveni shemi RS (ZJShemRS). *Uradni list RS*, št. 33/09.
- Zakon o jamstveni shemi za fizične osebe (ZJShemFO). *Uradni list RS*, št. 59/09.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o jamstveni shemi RS (ZJShemRS-A). *Uradni list RS*, št. 42/09.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o javnih financah (ZJF-E). *Uradni list RS*, št. 49/09.

Zakon o začasnem znižanju plač funkcionarjev (ZZZPF). *Uradni list RS*, št. 20/09, 98/09, 108/09, 13/10.

